

GEN | foreningen fortalt

En undersøgelse af genforeningen som
nationalt erindringssted fra 1970-2020

Specialeafhandling
2. september 2020

Forfatter:
Tobias Wismann
Studie nr.: 64537

Vejleder:
Anne Brædder

Antal anslag: 153.345

Abstract

This Master's Thesis examines how the commemoration of the reunification between Denmark and the southern part of Jutland called *Sønderjylland*, is a national site of memory for the establishment of Denmark as a national state, and furthermore how the commemorations are used to create an understanding of a present Danish identity. The thesis examines the commemoration celebrations of the reunification in 1970, 1995 and 2020 (50-, 75- and 100-years anniversaries) with focus on the speeches held at the celebrations, but also by examining newspapers articles, archival material and official documents, etc.

The theoretical framework of this thesis draws from the tradition of memory theory. From Maurice Halbwachs onto Pierre Nora's further development of the theories of *Lieux de Mémoire - sites of memory*, in which a site of memory is seen as any significant entity, whether material or non-material, which by time becomes a symbolic element of the shared memories in a specific community.

By examining the commemoration celebrations in 1970, 1995 and 2020 as national sites of memory, the thesis shows how these in different ways are used as sources to crystallize a collective memory about the understanding and the meaning of the reunification in 1920.

The thesis concludes that the reunification in 1920 (and the associated reunification anniversaries) is one of the strongest places of memory in Denmark. In the anniversary celebrations, the reunification is made a place of memory for the unification of Denmark as a nation state, as the reunification in 1920 is used to create a national community of remembrance, which aims to gather and define the Danes. At the anniversary celebrations, especially in 1995 and 2020, democracy, openness and tolerance were the main elements in the narrative of the unification of Denmark as a nation state, and these elements are therefore the backbone of the shared memory and the identity constructed around the reunification.

Erindring har sin store værdi, men vi holder ikke på minderne for deres egen skyld, det ville være som blot at gemme asken, mens opgaven er at holde flammen levende ud i en ny tid.

- Historieprofessor Troels Fink, genforeningsjubilæet på Dybbøl Banke, 1970

Indholdsfortegnelse

Indledning	4
Problemformulering	6
Arbejdsspørgsmål	6
Historisk kontekst: Perioden op til og omkring genforeningen	7
Arven efter 1864.....	7
Første Verdenskrig.....	8
Første Verdenskrigs afslutning – det nye Europakort tegnes.....	9
Optakten til den nye grænse	9
Organisering.....	10
Afstemning og resultater	11
Genforeningen i 1920	11
Forskningsoversigt	13
Teori og begreber	20
Jubilæer	20
Erindringshistoriske begreber.....	20
Kollektiv erindring og erindringsfællesskaber.....	21
Erindringssteder.....	22
Identitets- og erindringspolitik	24
Kilder	25
Analysestrategi	29
Genforeningen som erindringssted - en national iscenesættelse fra første færd	30
Analyse	32
Genforeningsjubilæet i 1970 – Afsked med historien?	32
Planlægning og afvikling	32
Indhold og fortolkning	34
Samtidsaktualisering og identitet	38
Genforeningsjubilæet i 1995 – Fornyet interesse for genforeningen	40
Planlægning og afvikling	41
Indhold og fortolkning	43
Samtidsaktualisering og identitet	47
Genforeningsjubilæet i 2020 – Verdens bedste grænse?	49
Planlægning og afvikling	50
Indhold og fortolkning	53
Samtidsaktualisering og identitet	56
Konklusion	58
Litteraturliste	61

Indledning

Indledningen til dette speciale har været længe undervejs - i skrivende stund, juli 2020, er markeringen af 100-året for genforeningen¹ mellem Danmark og Sønderjylland i fuld gang, eller rettere sagt: det skulle den have været, men på grund af den nuværende situation med COVID-19 er de fleste arrangementer og markeringer aflyst. Selve markeringen af genforeningen i 2020 indledtes ellers den 10. januar 2020 ved en konference på Christiansborg med titlen *Genforeningen 1920-2020. Hvad betyder grænsen i dag?* Samme aften blev der på DR sendt et stort anlagt *Genforeningens Galla*, hvor det officielle Danmark og kongehuset, samt repræsentanter fra Tyskland fejrede, at det er 100 år siden, at: "Sønderjylland blev genforenet med Danmark."² Markeringen var planlagt til at kulminere i den store genforeningsfest den 11. juli 2020 i de historiske Dybbøl Skanser. På trods af at de fysiske genforeningsmarkeringerne landet over er aflyst eller udsat, så bliver genforeningen mellem Danmark og Sønderjylland og selve Genforeningen2020³ fortsat markeret og fejret hen over sommeren.

Anledningen til fejringen er, at Christian X den 10. juli 1920, på en hvid hest, krydsede den tidligere Kongeå-grænse mellem Danmark og Tyskland. Kongens ridt og de efterfølgende dages festligheder blev et symbol på, at Danmark var blevet samlet, og at "en røvet Datter, dybt begrædt, var kommen frelst tilbage!", som det lød i Henrik Pontoppidans digt, *Det lyder som et eventyr* fra 1918. Ifølge den danske kulturhistoriker Inge Adriansen stod genforeningen allerede fra 1920 som en af de store "identitetsskabende begivenheder i Danmarks historie",⁴ og ingen anden danmarkshistorisk begivenhed er, ifølge Adriansen, blevet fejret med så mange jubilæer og tilhørende folkefester.⁵ Den første genforeningsfest blev holdt dagen efter kongens berømte ridt, dvs. den 11. juli 1920, og festen blev afholdt i Dybbøl Skanser. Herved grundlagdes traditionen for de store genforeningsfester, som efterfølgende er blevet afholdt i 1930, 1945, 1970, 1980, 1995 – og igen i 2020.

Adriansens påstand om, at genforeningen er den mest identitetsskabende og fejrede begivenhed i Danmarks historie, giver en oplagt anledning til at undersøge genforeningen som nationalt

---

¹ Jeg benytter betegnelsen "genforeningen". Denne betegnelse er mindre ladet en "Genforeningen" med stort G. Når jeg anvender Genforeningen, er det, fordi jeg gengiver en kilde.

² Mathias Hammer (vært) ved Genforenings Gallaet den 10. januar 2020

³ Kilde 1. Det officielle hovedarrangement.

⁴ Adriansen, 2003 (340)

⁵ Adriansen, 2003 (351)

erindringssted, derudover er genforeningen og genforeningshistorien en begivenhed med meget symbolik. Mange danskere, og især sønderjyder, vil genkende historien om genforeningen, og genforeningen skaber konnotationer til nederlaget i 1864, selve genforeningen og nationens efterfølgende samling. 100-årsjubilæet giver ikke alene grund til at undersøge de fortællinger, der i dag fortælles om løsningen af den dansk-tyske grænsedragning i 1920 det giver ligeledes grund til at undersøge, hvordan tidligere jubilæer har markeret og iscenesat genforeningens historie – hvilket også er hovedargumentet for mit speciale. Jeg kan ved at undersøge ny empiri fra den aktuelle markering i 2020 undersøge, hvordan genforeningens historie tolkes og markeres i 2020, og for at blive klogere på hvordan fejringen i 2020 adskiller sig fra tidligere fejring, undersøger jeg ligeledes fejringerne i 1970 og 1995, som er henholdsvis 50- og 75-årsjubilæer for genforeningen.

Specialets grundantagelse er, at historien formes i sammenspil med nutiden, og at den historiske begivenhed *genforeningen* derfor vil blive fortolket forskelligt til forskellige tider. Det handler om forholdet mellem fortid og historie. Fortiden er sket og kan ikke forandres, men historien er foranderlig, for historie er, måden vi erindrer og tolker fortiden på. Det interessante er at undersøge hvordan mennesker bruger historien i deres hverdag.⁶ Iscenesættelsen og tolkningen af genforeningen ved genforeningsjubilæerne tegner et billede af en bestemt fortidsfortolkning, nutidsforståelse og fremtidsforventning. Genforeningsjubilæernes form og indhold er udtryk for forskellige fortolkninger af de begivenheder, som knytter sig til genforeningen i 1920.

Specialet undersøger derfor genforeningen som erindringssted for etableringen af Danmark som nationalstat i jubilæernes samtid og derigennem, hvordan genforeningsjubilæerne som erindringssted har bidraget til at skabe erindringsfællesskaber, hvor en samtidig dansk identitet konstrueres.

---

⁶ Jensen, 2010 (40)

Problemformulering

Denne samtidsrelevans ligger til baggrund for specialets problemformulering:

Hvordan bliver genforeningen gjort til erindringssted for samlingen af Danmark som nationalstat ved 50-årsjubilæet, 75-årsjubilæet og 100-årsjubilæet, og hvilken betydning har genforeningsjubilæerne på dansk nationalidentitet?

Som antydnet i indledningen anskuer jeg genforeningen i 1920 som et nationalt erindringssted. I 1920 var det ikke blot et spørgsmål om placeingen af den nye grænse, men i ligeså høj grad et spørgsmål om, *hvordan* etableringen af et *nyt* Danmark skulle ske. Når genforeningen markeres og fejres i de enkelte jubilæumsår, er det derfor samlingen af Danmark som nationalstat i 1920, der er festens genstand, og derfor er det interessant at undersøge, hvilken national identitet der skabes ved de forskellige genforeningsjubilæer. Ved genforeningsjubilæerne bliver historien brugt til at besvare disse spørgsmål, og derved bliver jubilæerne centrale for defineringen og afgrænsningen af Danmark og dansk identitet. Ved genforeningsjubilæerne bliver oprettelsen af Danmark som nationalstat genfortalt, det aktuelle Danmark bliver diagnosticeret og landets fremtidige opgaver og udfordringer bliver udpeget.

Arbejdsspørgsmål

De følgende arbejdsspørgsmål er en del af mine analysestrategi, som sammen med teori og empiri skal være med til at styre mine analyse og derved føre til besvarelsen af min problemformulering. For at strukturere min analyse vil jeg ved de enkelte jubilæumsår besvare følgende arbejdsspørgsmål:

- Hvordan bliver genforeningsjubilæet iscenesat og indholdsbestemt?
- Hvilke erindringsfællesskaber om etableringen af Danmark som nationalstat blev konstrueret ved genforeningsjubilæet, og hvilken betydning tilskrives disse erindringsfællesskaber i jubilæets samtid?
- Er der ved genforeningsjubilæet et erindrings- og identitetspolitisk sigte, og hvordan kommer den til udtryk?

De enkelte arbejdsspørgsmål vil have forskellig vægtning i analysen af de forskellige jubilæumsår. Dette skyldes primært, at den tilgængelige empiri ved de forskellige jubilæer ikke er helt identisk.

Historisk kontekst: Perioden op til og omkring genforeningen

Få steder i Danmark har været genstand for så megen opmærksomhed som Sønderjylland og grænselandets historie - navnlig fra sidst i 1800-tallet og frem til starten af 1900-tallet, og historikere refererer ofte til *grænseproblemet*⁷ eller det *sønderjyske spørgsmål*⁸.

Det er vigtigt at pointere, at dette speciale ikke har til formål at undersøge de historiske begivenheder, som fandt sted i 1920, og det der førte til genforeningen. Specialet undersøger de jubilæumsmarkeringer, som knytter sig til genforeningen. Derfor anvender jeg historiske oversigtsværker i den historiske redegørelse. Formålet er at skabe en historisk ramme omkring specialet og samtidig redegøre for den fortid, der egentlig markeres ved jubilæerne, dvs. genforeningen. 100-årsjubilæet i 2020 har skabt en fornyet interesse for genforeningen, og i den forbindelse er der udgivet en række nye værker, som behandler genforeningen i 1920⁹. Jeg har valgt at fremhæve *Genforeningen* (2019) skrevet af Hans Schultz Hansen. Udgivelsen er populærvidenskabelig fagformidling. På 100 sider introducerer Schultz Hansen læseren for historien før, under og efter genforeningen i 1920. Adriansens (2003), undersøger i sit værk, *Nationale symboler i det danske rige 1830-2000*, genforeningen ud fra et kulturhistorisk og erindringshistoriske perspektiv. Netop det erindringshistoriske perspektiv vil blive fremhævet flere gange i specialet. Desuden inddrages der forskellige kort over Sønderjylland, da de er gode til at illustrere de forskellige ændringer i grænsedragningen over tid.

De 2 værker er valgt, fordi de er brede fremstillinger, forstået på den måde at de tilsammen afdækker de grundfortællinger, som udgør historien omkring genforeningen i 1920. I min redegørelse vil jeg fokusere på de begivenheder og begreber, som er centrale og relevante i forhold til en undersøgelse af de efterfølgende genforeningsjubilæer.

Arven efter 1864

I februar 1864 udbrød den anden slesvigske krig. Årsagen til krigen var de vedvarende forfatningsproblemer, herunder hertugdømmerne Slesvig og Holstens tilhørsforhold til Danmark. Forfatningsproblemerne trak spor tilbage til den første slesvigske krig i 1848, som ligeledes handlede om nationale tilhørsforhold. I krigen i 1864 stod Danmark over for stormagterne Østrig og Preussen, og

---

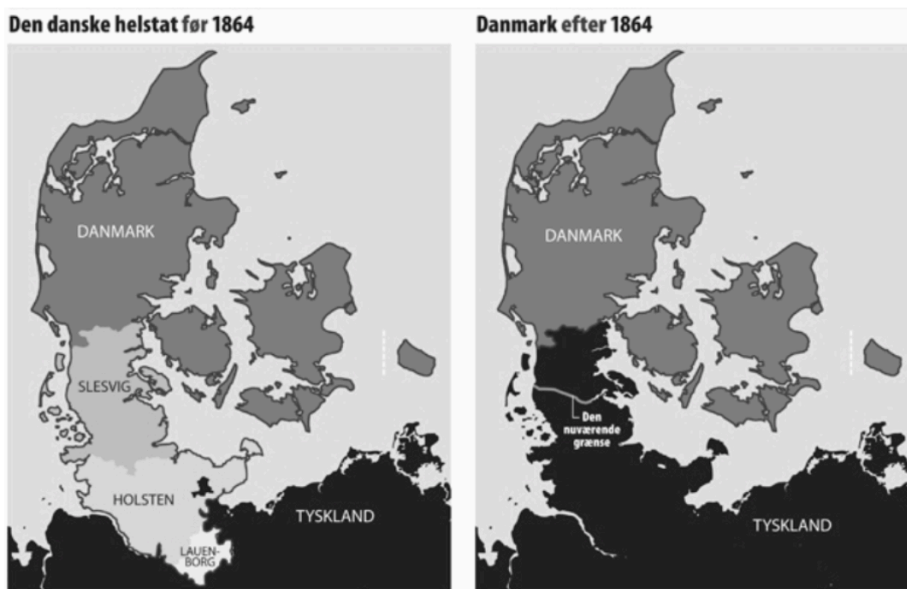
⁷ Schultz Hansen, 2019 (8)

⁸ Adriansen, 2003 (342)

⁹ Kilde 2. Liste over nye udgivelser i forbindelse med genforeningen 2020

i april 1864 tabte den danske hær slaget ved Dybbøl¹⁰. I juni 1864 erobrede Preussen øen Als, og som følge heraf tabte Danmark krigen. Ved freden i Wien i oktober 1864 måtte Danmark afstå hertugdømmerne Slesvig, Holsten og Lauenborg til sejrsmagterne, og derved blev grænsen rykket mod nord, se kort 1.

Kort 1: Fra 1814 til 1864 bestod Danmark af kongeriget Danmark samt de tre hertugdømmer Slesvig, Holsten og Lauenborg. Nederlaget i 1864 betød, at Danmark måtte afstå hertugdømmerne, og grænsen blev rykket op til syd for Ribe og Kolding. Kilde: Berlingske, 2010

I de næste 56 år var Slesvig underlagt tysk herredømme. Fra slutningen af 1800-tallet blev der fra tysk side igangsat en tysk nationsbygningsproces,¹¹ som havde til formål at fortyske Slesvig, og selvom sproggrænsen rykkede betydeligt mod nord i løbet af 1800-tallet, blev dansk sprog og kultur fortsat dyrket i især den nordlige del af Slesvig.

Første Verdenskrig

Mordet på den østrig-ungarske tronarving Franz Ferdinand i midten af 1914, udløste en række begivenheder, som i løbet af sommeren 1914 antændte Første Verdenskrig. Tyskland og Østrig-Ungarn stod i starten af krigen over for Frankrig, Storbritannien og Rusland. I 1918 gik USA ind i krigen, og det endte som bekendt med Tysklands nederlag i november 1918.

¹⁰ Schultz Hansen, 2019 (16)

¹¹ Adriansen, 2003 (343)

Første Verdenskrigs afslutning – det nye Europakort tegnes

Optakten til den grænsedragning, som fandt sted i 1920, var en konsekvens af Tysklands nederlag i Første Verdenskrig. Da amerikanerne i 1918 gik ind i krigen, udsendte den amerikanske præsident Woodrow Wilson (1856-1942) de berømte *14 punkter*. 14 punkter, som han mente, at en fred skulle hvile på, hvis freden i Europa skulle være af varig karakter. En del af punkterne omhandlede nye europæiske grænser. Ifølge Wilson var det folkenes selvbestemmelsesret, som skulle være gældende for de nye grænser, der skulle trækkes overalt i Europa.¹² Henimod afslutningen på Første Verdenskrig blev Tysklands nederlag en kendsgerning, og i oktober 1918 anmodede den tyske regering om våbenstilstand. Dermed accepterede den tyske regering også en nyordning af rigets grænser ud fra princippet om folkenes selvbestemmelsesret.¹³ De 14 punkter nævnte ikke Sønderjylland, men tilbage i februar 1918 havde Wilson lovet, at alle klart formulerede nationale ønsker skulle imødekommes, når blot det ikke førte til fortsat ufred. For Danmark og de danske sønderjyder var det en stor skuffelse, at det dansk-tyske grænsespørgsmål ikke var en del af de 14 punkter. Men løftet om inddragelse af folkenes selvbestemmelsesret åbnede for, at de danske sønderjyder kunne rejse ønsket om en ny grænsedragning.¹⁴

Optakten til den nye grænse

I spørgsmålet om grænsedragningen var der fra dansk side et nationalt og internationalt hensyn, som skulle tages. Internationalt handlede det især om det fremtidige forhold til Tyskland. Internt i Danmark gav især grænsens placering anledning til uenighed. En gruppe ønskede en demokratisk grænse, som tog hensyn til befolkningens sprog og sindelag, mens andre mente, at Danmark havde en historisk ret til hele hertugdømmet Slesvig.¹⁵ Sønderjyden H.P. Hanssen (1862-1936) var medlem af den tyske rigsdag og stiftende medlem af Vælgerforeningen for Nordslesvig, og han spillede en central rolle i fremførelsen af de danske og sønderjyske krav om en ny grænsedragning. I Vælgerforeningen var de enige om at forlange den del af Slesvig tilbage, der af sprog og sindelag var dansk. Samtidig fremlagde den danske rigsdag en resolution, hvori man bekendtgjorde et ønske om, at det sønderjyske grænsespørgsmål blev behandlet ved de forestående fredsforhandlinger, som indledtes i januar 1919 i Paris.

---

¹² Schultz Hansen, 2019 (22)

¹³ Adriansen, 2003 (343)

¹⁴ Schultz Hansen, 2019 (24)

¹⁵ Schulz Hansen, 2019 (15)

Organisering

Ønskerne til den nye grænsedragning blev samlet under den såkaldte *Aabenraa-resolution*, som fandt sted den 16. og 17. november 1918 på hotel Folkehjem i Aabenraa. Resolutionen omfattede et konkret ønske om en løsning, der indebar en afstemning en bloc i den nordlige del af Slesvig, kaldet 1. Zone (jf. kort 2), og en anden afstemning i de distrikter og kommuner som lå i Mellemslesvig, kaldet 2. Zone (jf. kort 2). Her skulle kommunerne enkeltvis stemme om, hvorvidt de ville tilhøre Danmark eller Tyskland. Det vil sige, at afstemningen i Nordslesvig, 1. Zone, skulle bekræfte en grænse, som var fastsat i forvejen, mens den i Mellemslesvig, 2. Zone, kunne definere en sydligere grænse, hvis der blev dansk flertal i tilstødende distrikter.

Kort 2: På kortet ses forslaget til inddelingen af afstemningszonerne. 1. Zone i nord og 2. Zone i Mellemslesvig. Der var på et tidspunkt planer om en 3. Zone (derfor området mod syd), men denne zone blev aldrig en realitet. Kilde: Kulturministeriet

Aabenraa-resolutionen var på linje med den danske regerings ønske og blev derfor i december 1918 videresendt til behandling på fredskonferencen i Paris.

Afstemning og resultater

Den endelige løsning på grænsedragningsspørgsmålet blev vedtaget ved underskrivelsen af Versailles-traktaten. Traktaten understøttede princippet om folkernes selvbestemmelsesret og godkendte, på baggrund af Aabenraa-resolution, at opdele afstemningsområdet i 2 afstemningszoner. Den internationale kommission, CIS, bestående af de allierede parter og repræsentanter fra Norge og Sverige, blev nedsat til at forvalte afstemningerne i Slesvig. Afstemningen i 1. Zone blev fastlagt til den 10. februar 1920, og afstemningen i 2. Zone blev fastlagt til den 14. marts samme år. Afstemningen i 1. Zone fandt sted den 10. februar 1920, og valgdeltagelsen var meget høj – 91,5% svarende til godt 100.000 vælgere.¹⁶ Resultatet var et betydeligt dansk flertal. 74,9% stemte for at tilslutte sig Danmark. Resultatet var forventeligt, men alligevel vakte det stor glæde på dansk side. Afstemningsresultatet efterlod ingen tvivl om, at 1. Zone i sin helhed ville tilfalde Danmark.

Afstemningen i 2. Zone skete som planlagt den 14. marts 1920. Også her var valgdeltagelsen høj med 91,1%. Resultatet var dog noget anderledes, og det blev et betydeligt tysk flertal, hvor 80,2 % stemte for at forblive en del af Tyskland.

Genforeningen i 1920

Resultaterne af de to afstemninger resulterede i, at grænsen mellem Danmark og Tyskland blev rykket mod syd. På kortet herunder viser den nordlige streg grænsen før afstemningen og den sydlige streg udgør grænsen efter afstemningen - omtrent den grænse vi har i dag.

Kort 3: På kortet ses den nordlige grænse, som blev trukket efter nederlaget i 1864 og den efterfølgende sydlige grænse, som blev en realitet efter afstemningen i 1920. Kilde: genforeningen2020.dk

¹⁶ Schultz Hansen, 2019 (57)

Fra begyndelsen af maj 1920 begyndte Danmark administrativt at overtage 1. Zone. Den 5. juli 1920 blev ”den tosidede traktat” mellem de allierede og Danmark underskrevet, og derved overdrog de allierede suverænitetsrettighederne til Danmark med tilbagevirkende kraft fra den 15. juni 1920. Dermed blev den 15. juni 1920 knæsat som den officielle genforeningsdag. Først den 9. juli 1920 underskrev Christian X ”Lov om indlemmelse af de sønderjyske landsdele i kongeriget” - loven trådte straks i kraft, og genforeningsfestlighederne kunne begynde. Om aftenen den 9. juli sejlede kongefamilien fra København, og næste morgen ankom de til Kolding. Den 10. og 11. juli 1920 står sammen med afstemningsdagen den 10. februar 1920¹⁷ som milepæle i fortællingen om genforeningen. Dette skyldes to centrale begivenheder. Om formiddagen den 10. juli foretog Christian X det berømte ridt, hvor han på en hvid hest red igennem en æresport ved Frederikshøj og derved krydsede den tidligere Kongeågrænse. Tusindvis af mennesker fulgte kongens fortsatte ridt ned igennem Sønderjylland. Dagen efter, den 11. juli 1920, var det tid til den store folkefest i Dybbøl Skanser – stedet hvor Danmark havde lidt det afgørende nederlag i 1864 og tabt de områder, de fik tilbage i 1920. Der blev derved, på denne dag, grundlagt en tradition for Dybbølfesterne¹⁸ eller genforeningsfesterne. Danske sønderjydere politiske organisation, *Vælgerforeningen for Nordslesvig*, indbød til festen. Festen var med deltagelse af såvel samfundets top som almindelige borgere, og indholdet var præget af taler, musik og national fællessang. En af hovedtalerne ved festen i 1920 var formanden for *Vælgerforeningen for Nordslesvig*, grev O.D. Schack. Greven priste især den nye nationale enhed og understregede, hvordan genforeningen samlede kongeriget og gjorde sønderjyderne ”danske ikke kun af sind, men også af navn.” Statsminister Niels Neergaard (V) var lidt mere beskeden og sagde i sin tale: ”Vi taler om genforening. Sagen er, at aldrig i vor tusindårige historie har Sønderjylland været et med Danmark. Først nu sker det efter sønderjydernes egen lykkelige vilje.” Som historiker vidste Neergaard, at Sønderjylland, før afståelsen til Preussen og Østrig efter krigen i 1864, indgik i et selvstændigt hertugdømme, Slesvig. Den del af Neergaards tale blev nedtonet og senere fortrængt, og i stedet blev der ved festlighederne fokuseret på, at sønderjyderne i 1920 ved et demokratisk og frit valg stemte sig hjem til Danmark.¹⁹

---

¹⁷ Der er i Sønderjylland stadig tradition for at afholde afstemningsfester den 10. februar. Man mødes blandt andet i forsamlingshuse og fejrer resultatet af afstemningen i 1. Zone tilbage i 1920.

¹⁸ Adriansen, 2003 (347)

¹⁹ Schultz Hansen, 2019 (7)

Forskningsoversigt

Forskningsoversigten har til formål at skabe overblik over dele af den forskningslitteratur, som har beskæftiget sig med nationale jubilæer og historiske markeringer, hovedsagligt i Danmark. Indledningsvis vil jeg undersøge den eksisterende forskning i selve genforeningsjubilæerne. Herefter vil jeg redegøre for, hvordan danske forskere har undersøgt og analyseret markeringer af andre historiske begivenheder og nationale fortider. Afslutningsvis vil jeg redegøre for forskning, som internationalt har undersøgt jubilæumsmarkeringer af nationale fortider på tværs af tid. Internationalt er forskningen i erindring og jubilæer et stort forskningsfelt, og det er ikke min hensigt at redegøre for hele feltet. Fokus vil derfor være på centrale værker, som er relevante for dette speciale

I tobindsværket *Nationale symboler i det danske rige 1830-2000* undersøger Inge Adriansen (2003) de vigtigste nationale symboler i det danske rige fra 1830-2000. Hun fremhæver en række nationale fortider i erindringskulturen, herunder genforeningen. Som nævnt i indledningen understreger Adriansen, at Genforeningen er en af de store identitetsskabende begivenheder i Danmarks historie²⁰, og at den første Dybbølfest i 1920 skabte grundlaget for traditionen med de store genforeningsjubilæer. Genforeningen fortæller, ifølge Adriansen, om danskhed som en historisk og sproglig begrundet fællesskabs- og samhørighedsfølelse.²¹

For at undersøge genforeningen som erindringssted analyserer Adriansen genforeningsjubilæerne og de tilhørende folkefester afholdt i 1930, 1945, 1970 og 1995. Adriansens analyse bygger blandt andet på de jubilæumstaler, som blev afholdt ved de enkelte fejring i Dybbøl Skanser.

Igennem tiden har jubilæerne haft varierende størrelse, men fælles for dem er, ifølge Adriansen, at jubilæumsfejringerne har været kærkomne anledninger til at markere aktuelle dagordner.²² Dette ses helt tydeligt ved 25-års jubilæet i 1945, som falder sammen med Danmarks befrielse. Festen var stærkt præget af besættelsen og befrielsen og forholdet til Tyskland.²³ Den daværende statsminister, Wilhelm Buhl (S), benyttede sin jubilæumstale til at fremhæve det nødvendige danske selvforsvar. Adriansen fokuserer på Dybbøl Skanser som erindringssted for genforeningen, fordi: ”mindeparken med skanserne på indtryksfuld vis knytter fortid og nutid sammen og fortæller om historisk kontinuitet.”²⁴ Hun giver ikke en dybere analyse af de enkelte år, netop fordi hendes pointe er at

---

²⁰ Adriansen, 2003 (340)

²¹ Adriansen, 2003 (349)

²² Adriansen, 2003 (351)

²³ Adriansen, 2003 (351) og Schultz, 2019 (92)

²⁴ Adriansen, 2003 (351)

undersøge en bred vifte af nationale fortider i erindringskulturen. Mit speciale kan ses som en udbygning af Adriansens iagttagelser og undersøgelser af forskellige nationale fortider i erindringskulturen, derved at jeg fokuserer på en dybere undersøgelse af genforeningsjubilæerne i 1970, 1995 og 2020. Jeg vil anvende taler, avismateriale, beretninger og arkivmateriale fra de enkelt år, og som noget nyt kan jeg inddrage hel nyt og relevant materiale fra Genforeningen 2020 og selve genforeningsjubilæet i 2020.

I *Genforeningen* undersøger Schultz Hansen (2019) også hvordan genforeningen er blevet erindret ved de enkelte jubilæumsfejring. Han inddrager de taler, som blev afholdt ved de store genforeningsjubilæer, og andre kilder så som uddrag fra aviser og personlige beretninger. Jeg vil gøre det samme, men jeg supplerer med arkivmateriale og officielle dokumenter, og derved fortage en grundigere undersøgelse af tankerne bag jubilæerne.

I sin bog fremhæver Schulz Hansen, at den første jubilæumsfejring i 1930 blev igangsat på initiativ af statsministeren, Thorvald Stauning (S), og at genforeningsfesten skulle medvirke til at underbygge regeringens sønderjyske politik og endegyldigt begrave grænsespørgsmålet som politisk problem.²⁵ Således blev fejringen udtryk for en aktuel dagsorden. Schultz Hansen underbygger med sin analyse tanken om, at genforeningsjubilæernes indhold tager form efter den samtid, som de afholdes i.

To tidligere projekter fra Roskilde Universitet har ligeledes foretaget analyser af genforeningsjubilæerne. Det første projekt, *Det lyder som et eventyr ... – Historiefortælling om grænselandet i 75året for Slesvigs deling* er skrevet af Dorte Hove Olesen (1995) og undersøger oprettelsen af Grænse- og Genforeningsmuseet, som blev åbnet i forbindelse med 75-års jubilæet i 1995. Projektet tager udgangspunkt i jubilæet i 1995 men foretager ikke en komparativ analyse af denne og andre jubilæumsfejring. Det andet projekt, *Genforeningsjubilæer – Et tidens spejl*, skrevet af Skaarup Johansson m.fl. (2005) undersøger, hvilke erindringsfællesskaber der opstår omkring genforeningen. Genstanden for deres analyse er den første genforeningsfejring i 1920 og genforeningsjubilæerne i 1930, 1945, 1970 og 1995. De undersøger talerne, som blev afholdt ved jubilæerne, samt avisers og dagblades skildringer af begivenheden og forskelligt arkivmateriale. Min empiri ligner på flere områder deres, men min analyse vil, som tidligere nævnt, inddrage nyt materiale for fejringen i 2020. Projektets overordnede analyse påviser, at jubilæumsfejringerne i højere grad drejer sig om aktuelle tendenser end de historiske begivenheder, og ligeledes konkluderer de, at i takt med at der opstår konsensus omkring grundfortællingen om genforeningen, så bliver jubilæernes

---

²⁵ Schultz Hansen, 2019 (90)

funktion og formål at iscenesætte genforeningen som en begivenhed, der skaber kollektiv identitet og fællesskabsfølelse.

Ved at brede forskningsfeltet ud og søge bredere end genforeningen og genforeningsjubilæer, er der, inden for dansk forskning, foretaget forskellige studier af markeringen af nationale fortider og de begivenheder, som giver anledning til jubilæer og fejring. I det følgende afsnit vil jeg redegøre for, hvordan (nogle) danske forskere har arbejdet med jubilæumsmarkeringer af nationale fortider.

Den Jyske Historiker udgav i 1988 tidsskriftet *1788 i 1988 - Traditionen utro* (red. Marianna Groth Bruun). Anledningen til tidsskriftets udgivelse var 200-året for stavnsbåndets ophævelse i 1788. I dette tidsskrift er Bernard Eric Jensen forfatter til en artikel med titlen *Stavnsbåndsjubilæer som politisk teater*. Heri undersøger Jensen, hvordan stavnsbåndets ophævelse er blevet fortolket og forvaltet i eftertidens politiske kultur. Jensen undersøger i artiklen, hvordan fejringen af stavnsbåndets ophævelse tidligere er iscenesat og fortolket ved 50-, 100- og 150-årsjubilæerne. Han undersøger det han kaldte ”det politiske teater”, som opstod i forbindelse med markeringen af de runde jubilæer for stavnsbåndets ophævelse. Jensen viser i sin analyse af stavnsbåndsjubilæerne, at jubilæerne har til formål at forme og omdanne en kollektiv identitet. Jensen understreger, at markeringen af stavnsbåndets ophævelse og de tilhørende jubilæumsfejring ikke, som man skulle tro, var udtryk for en fejring af ”bondestandens frihed”, men derimod udtryk for en politisk magtkamp. Ved at undersøge tilrettelæggelsen og indholdet af jubilæumsmarkeringerne i 1838, 1888 og 1938 argumenterer han for, at markeringerne i højere grad er udtryk for en kamp om, hvem der havde retten til at iscenesætte og bestemme indholdet af fejringerne. Derved bliver markeringen af stavnsbåndets ophævelse og stavnsbåndet historie en kamp om statsmagt.²⁶ Denne iagttagelse har været inspiration til dette speciale. Jensen påviser, at det er fælles for jubilæerne, at staten engagerede sig i stavnsbåndsjubilæerne, når de kunne bruges som middel til at fremavle loyalitetsfølelse over for staten. Hvis staten varetog forskellige grupper (adlen, borgere, bønderne og senere politiske partier) interesser fyldestgørende, så ville disse grupper forholde sig loyalt og slutte op omkring det ”officielle teater”, som staten iscenesatte til minde om stavnsbåndets ophævelse 1788. Formåede staten derimod ikke at beskytte eller fremme bestemte grupper interesser på tilfredsstillende vis i de enkelte jubilæumsfortællinger, så ville dele af befolkningen demonstrativt distancere sig fra den symbolske hyldelse af statsmagten og foranstalte et *modteater*, for at blive i Jensen terminologi. Jensen konkluderer i

---

²⁶ Jensen i Bruun, 1988 (55)

artiklen, at der ved 200-årsjubilæet for stavnsbåndets ophævelse i 1988 fremstilledes et modteater, som byggede på et opgør med den *bureaukratiske* statsmagt. Formålet var at fremme et ønske om større frihed på arbejdsmarkedet, altså en fortælling som bygger på et opgør med de livsvilkår, som danske lønarbejdere havde levet under i mere end hundrede år under stavnsbåndet.²⁷

I *Erindringen og glemslens politik* fra 1996 er Jensen ligeledes forfatter til et kapitel med titlen *Historieformidling og erindringspolitik – i mindefesternes ære*. Heri introducerer Jensen det *erindringshistoriske* forskningsfelt. Jensen åbner kapitlet med at slå fast, at jubilæer og mindedage forskningsmæssigt op igennem 1990'erne fandt større og større interesse, især i udlandet, men at forskningsfeltet også begyndte at tage form herhjemme. Grundlæggende forsøgte forskningen, ifølge Jensen, at undersøge jubilæers baggrund og dynamik, iscenesættelse og virkemidler, former og funktioner, samtidig med at forskningen forsøgte at placere sig i en bredere kultur-, politik-, og socialhistorisk sammenhæng. Formålet er ifølge Jensen at undersøge forholdet mellem historieformidling og erindringspolitik.²⁸

Claus Bryld og Anette Warrings bog *Besættelsestiden som kollektiv erindring* (1998) undersøger måden, hvorpå besættelsestiden er blevet fortolket i efterkrigstidens danske samfund. Det centrale for Bryld og Warring er at se på historiens samspil med samfundet. Inspireret af Pierre Nora og Maurice Halbwachs begreb, *kollektiv erindring*, er formålet med deres undersøgelse at undersøge den *bevidsthed*, som fremstillingen af besættelseshistorien er udtryk for.

I kapitlet *Iscenesættelse af besættelsestiden – mindedage og jubilæer* undersøger de kontinuitet og forandring i den måde besættelsens begivenheder er blevet erindret på ved nationale markeringer. Af besættelsens forskellige centrale begivenheder blev det befrielsen den 4.-5. maj 1945, som fik de største mindearrangementer og jubilæer. De efterfølgende befrielsesjubilæer spillede således en større rolle i skabelsen af en national kollektive identitet, og dermed var der en stor politisk interesse knyttet til dens form og indhold - som især handler om, hvad der mindes, og hvad der skal glemmes.²⁹

Et af de elementer, som Bryld og Warring inddrager i deres undersøgelse af befrielsesjubilæerne, er, hvilke aktører der er dominerede i tilblivelsen og afviklingen af jubilæerne. De undersøger ikke de enkelte jubilæer år for år, men fremhæver de "runde" jubilæer og undersøger blandt andet, under overskriften *Statslig iscenesættelse*, hvordan staten i efterkrigstiden har spillet en

---

²⁷ Jensen i Bruun, 1988 (56-7)

²⁸ Jensen, 1996

²⁹ Bryld og Warring, 1996 (139)

stadig større rolle som iscenesætter, koordinator og finansør i dette ”jubilæumsteater”, som de selv betegner det. De undersøger den statslige prioritering af publikations-, undervisnings- og andet oplysningsmateriale, som udgives i forbindelse med jubilæerne. Derudover undersøger de afholdelse af arrangementer i forbindelse med befrielsen og især, hvem der repræsenteres ved disse arrangementer, og endnu vigtigere: hvem der ikke gør. Selve grundfortællingen om befrielsen, det vil sige krigens lykkelige afslutning og den nationale forsoning mellem politikere og modstandsbevægelsen,³⁰ har stort set været den samme ved de forskellige jubilæer, men fortolkningen har undergået visse forandringer især under indtryk af skiftende magtforhold og samfundsmæssige forandringer. De fremhæver, at for politikere var jubilæerne anledning til, med befrielsen som reference, at fremme politiske interesser af såvel aktuel som mere langsigtet karakter.³¹

I forbindelse med forskningen inden for nationale jubilæer og mindedage, og som inspirationskilde til dette speciale, er det nødvendigt at nævne Annette Warrings bog *Historie, magt og identitet – Grundlovsfejring gennem 150 år* (2003). I bogen undersøger Warring kontinuitet og forandring i den måde, det danske demokrati er blevet iscenesat og fortolket på gennem grundlovsfejring fra den første grundlovsfejring og frem til 150-årsjubilæet i 1999. Warring har lavet en kronologisk disponeret opdeling af grundlovsfejringens historie, i hvilken hun har opdelt fejringerne i seks perioder, som er fundet på baggrund af markante forandringer i grundlovsfejringernes og erindringsfællesskabernes karakter. Derudover undersøger hun kun grundlovsfejring i København i kraft af byens status som politisk magtcentrum. Warring tager ikke udgangspunkt i Grundloven, men hun undersøger i stedet grundlovens erindringshistorie. Bogen er et erindringshistorisk studie af den rolle, som grundlovsfejringerne spiller for etablering af forestillede fællesskaber. Grundlæggende undersøger Warring, hvordan grundlovsfejringerne er blevet brugt til at definere og afgrænse dansk demokrati som en del af den kollektive identitet.

Gennem undersøgelsen af de danske grundlovsfejring påviser Warring, at grundlovsfejringerne i de 150 år, hun undersøger, blev brugt til at iscenesætte tilblivelsen af det danske demokrati. Med udgangspunkt i grundfortællingen og genfortællingen af den danske forfatning og nationens historie blev aktuelle politiske synspunkter legitimeret og delegitimeret. Helt grundlæggende mener hun, at hvis der ”var der en kamp om magt og demokrati, var der også en kamp om erindring og identitet.”³²

---

³⁰ Bryld og Warring, 1996 (139)

³¹ Bryld og Warring, 1996 (163)

³² Warring, 2003 (226)

Indledningsvis fremhæver Warring eksempler på grundlovstaler, der illustrerer, hvordan historien fortolkes og aktualiseres i en nutidig politisk debat. Spørgsmålet er, hvordan hun kommer frem til denne antagelse. Med udgangspunkt i grundlovsfejringens historie undersøger hun brugen af historien og dens betydning for dannelsen af dansk demokrati som et forestillet fællesskab. Hun undersøger Grundlovens virkningshistorie på tre måder:

1. Den eksplicitte genfortælling af forfatningshistorien og demokratiet i grundlovstaler, avisledere, avisartikler osv.
2. Grundlovsopbygningen og grundlovs mødernes scenografi og brug af symboler. Herunder sammensætningen af ruter, valg af mødesteder, sang og musik samt anvendelse af politiske, historiske og nationale symboler.
3. Sproget. Hun finder og undersøger *sproglige sentenser* og sproglige erindringssteder og undersøger de betydninger, som de bliver tillagt.

Warrings analyse viser, at grundlovsfejringernes iscenesættelse både er manifestationer og medskabere af erindringsfællesskaber om det danske demokrati. Hendes undersøgelse viser, at særligt tilspidsede demokratiske og nationale kriser og perioder med politiske magtkampe giver anledning til markant opblomstring i den direkte brug af grundlovens erindringshistorie ved grundlovsfejring.³³

Internationalt er der inden for forskningsfeltet en engelsksprogede og fransk forskningstradition. Nogle forskere har udelukkende arbejdet med deskriptive-forklarende målsætninger, mens andre går videre og undersøger jubilæumskulturen i en bredere politisk-kulturel kontekst. Den franske tradition blev i 1970'erne grundlagt af forskeren Pierre Nora. Han var drivkraften bag værket *Les Lieux de Mémoire* som blev udgivet løbende mellem 1984-1992, i forbindelse med 200-året for den franske revolution i 1789. Værket havde til formål at påvise, at revolutionen ikke længere strukturerede fransk erindringskultur, og derudover undersøgte det, hvilke erindringer der var knyttet til franske nationale erindringssteder såsom slottet i Versailles, slaget ved Verdun, Eiffeltårnet, Jean d'Arc og Tricoloren. Inden for den engelsk forskning vil jeg fremhæve Eric Hobsbawns *The Invention of Tradition* (1983), hvor Hobsbawn blandt andet redegør for, at jubilæer og mindedage er konstruerende eller opfundne elementer, som har til formål til at skabe en kollektiv identitet, der underbygger den "moderne nations" sammenhængskraft.³⁴ En anden forsker er William M. Johnston. I sin bog *Celebrations*

---

³³ Warring, 2003 (39)

³⁴ Hobsbawn, 1983 (13)

(1991) laver han en komparativ undersøgelse af jubilæumskulturen på tværs af Europa og USA. Johnston antyder, at der op igennem det 20. århundrede er sket en stigning i antallet af afholdte jubilæer og mindedage i den vestlige verden, blandt andet fordi nationale jubilæer giver mulighed for at styrke national identitet. Bogen har desuden et kapitel med overskriften *The Commemoration Industry and the Economic Benefits and Anniversaries*, hvor han introducerer begrebet *commemoration industry* (på dansk: *jubilæumsindustri*). Begrebet bygger på en antagelse om, at der i forbindelse med afholdelse af nationale jubilæer er socioøkonomiske interesser da jubilæer ifølge Johnston kan være med til at skabe lukrative kultur- og turistmarkeder, hvor både lokale, regionale og nationale aktører opnår økonomisk vækst i forbindelse med jubilæumsmarkeringen. I bogen redegør Johnston blandt andet for det, som han beskriver som *commercial overkill*³⁵ i forbindelse med 200-årsjubilæet for den franske revolution i 1989.

Fælles for de overstående forskere, både danske og internationale, er, at de undersøger nationale fortider, som markeres eller fejres ved nationale jubilæer. Som slået an i indledningen så handler forskningen i jubilæer og markeringen af nationale fortider om at undersøge hvordan *historien* skabes i sammenspil med nutiden. Umiddelbart kan man tænke, at historiske jubilæer blot er gentagelser af foregående markeringer, men som forskningen viser sker der en del forandring i den måde som fortiden bruges og fortolkes på, og dette kommer især til udtryk i forbindelse med store jubilæer og mindedage. Det giver derfor mening at undersøge nationale markeringer og derved skriver mit speciale sig ind i både en dansk og en international forskningstradition hvor man undersøger iscenesættelser af jubilæer og nationale fortider med et erindringsperspektiv.

Specialet vil på samme måde som Adriansen og Warring undersøge en national fortids betydning i nutiden. Jeg vil i tråd med Adriansen undersøge, hvordan genforeningen som erindringssted bliver et centralt og samlende nationalt symbol i Danmark, og jeg vil på samme måde som Warring fokusere på selve markeringen og fejringen af den fælles nationale fortid. Jeg har valgt at fokusere på genforeningsjubilæerne som erindringssted for etableringen af Danmark som nationalstat, og derved etableringen af erindringsfællesskaber hvor Danmark og dansk identitet defineres. Ved at tage udgangspunkt i genforeningen som erindringssted kan jeg konkret analysere de erindringsfællesskaber, som konstrueres i de enkelte jubilæumsår. Ved yderligere at inddrage aktuelt materiale fra fejringen i 2020, det rundeste af alle jubilæer, kan jeg undersøge, hvordan genforeningen i 2020

---

³⁵ Johnston, 1991 (66)

bliver erindringssted for etableringen af Danmark som nationalstat og en tilhørende samtidig dansk identitet i år 2020.

Teori og begreber

Jubilæer

Ifølge Marianne Groth Bruun m.fl. (1988) er det ved nationalhistoriske jubilæer, såsom genforeningen, påtrængende at undersøge, hvem der får defineret jubilæet som en fælles mindefest, og hvilke interesser der skal tjenes. Det er påtrængende, fordi nationalhistoriske jubilæer udgør en oplagt mulighed for at gennemtrumfe eller fastholde et ”kulturelt hegemoni”, som hun betegner det.³⁶ Markeringen af nationale jubilæer og mindedage har igennem tiden været op- og nedadgående. Historikeren Pierre Nora pointerer, at der i dag er en tendens til, at vi er blevet storforbrugere af fortiden, og at vi derfor rejser monumenter og afholder jubilæer som aldrig før³⁷. Dette er, ifølge Nora, en reaktion på, at fortiden er blevet mere fjern, og at fremtiden på mange måder er blevet mere usikker. Vi har i dag sværere ved at vurdere, hvad der skal bevares og mindes. Når man undersøger nationale jubilæer, arbejder man på det erindringshistoriske forskningsfelt, hvor man undersøger, hvilken virkning historien får i eftertiden, og afdækker, hvordan en fortid markeres og iscenesættes og hvilke erindringspolitiske kampe, der (måske) har fundet sted, og som finder sted.

Erindringshistoriske begreber

Specialets formål er at undersøge, hvordan det symbolske og betydningsfulde erindringssted ”genforeningen” er blevet markeret ved de enkelte genforeningsjubilæer og derigennem undersøge hvilke erindringsfællesskaber, der skabes ved de forskellige genforeningsfester i de udvalgte jubilæumsår. Det følgende afsnit har til formål at redegøre for relevante begreber inden for det erindringshistoriske forskningsfelt. Anette Warring pointerer, at forskningsfeltet er flerfagligt og begrebsmangfoldigt.³⁸ Det er ikke min hensigt at redegøre for hele forskningsfeltet, men udelukkende de teorier og begreber, som er relevante for specialets problemfelt. Jeg vil redegøre for begreberne *erindringssteder*, *erindringsfællesskaber*, og *erindringspolitik* samt begrebernes analytiske anvendelse.

---

³⁶ Bruun, 1988 (7)

³⁷ Bryld og Warring, 1998 (339)

³⁸ Warring, 2011 (6)

I teksten *Erindring og historiebrug - Introduktion til et forskningsfelt* redegør Warring (2011) for en forståelse af erindring i det erindringshistoriske forskningsmiljø, som hun er den del af. Hun uddyber det således:

*”Erindringsprocesser drejer sig om at etablere betydningsammenhænge mellem det fortidige, det nutidige og det fremtidige. Det bygger på en forståelse af, at der er indbygget socialitet i det at erindre, hvilket betyder, at man i erindringsforskning beskæftiger sig med samfundets socio-kulturelle reproduktionsprocesser og altså den betydning, som erindring spiller for samfundets opretholdelse eller omdannelse. Erindring indgår som et centralt moment i individuelle og kollektive identitetsdannelser og er derfor også væsentlig for etablering af loyalitet og for handling.”*³⁹

Ifølge Warring kan erindring ikke forstås som en gengivelse af noget fortidigt, men er derimod en levende proces, hvori fortidige forhold udvælges og tilskrives betydning ud fra en nutidig sammenhæng. For at forstå hvordan genforening erindres, vil analysen af de udvalgte genforeningsjubilæer være med til at synliggøre disse erindringsprocesser, hvori der etableres en sammenhæng mellem den fortid, som markeres, genforeningen og den nutid, som vi befinder os i. Derved vil det også være muligt at undersøge hvilken rolle genforeningen spiller i opretholdelsen og/eller omdannelsen af nationale erindringsfællesskaber.

Kollektiv erindring og erindringsfællesskaber

Kollektiv erindring er et begreb, som første gang introduceres af den franske sociolog Maurice Halbwachs. Halbwachs var den første til at beskrive en teori, som forklarer kollektivets betydning for individets opfattelse af fortiden, hvori det at ”erindre” skal opfattes som en kollektiv betinget handling: “at the moment of reproducing the past our imagination remains under the influence of the present social milieu.”⁴⁰ Halbwachs påviser, hvordan den kollektive erindring er socialt konstrueret, og at de sociale grupper i høj grad skaber individets erindringer.⁴¹ Konstruktionen af kollektiv erindring er altså, ifølge Halbwachs, en social aktivitet, fordi: ”memory depends on the social

---

³⁹ Warring, 2011 (13)

⁴⁰ Halbwachs, 1992 (49)

⁴¹ Halbwachs, 1992 (22)

environment.”⁴² Kollektiv erindring henviser endvidere til den måde et samfund udvælger og institutionaliserer deres fælles erindring, det vil sige samfundets samlede erindringsproduktion.⁴³ I Halbwachs’ optik kan genforening som erindringssted derved forstås som et forsøg på at facilitere nationale kollektive erindringer, som tager udgangspunkt i de udvalgte begivenheder, der fandt sted i 1920. Warring bygger oven på denne forståelse af kollektiv erindring og redegør for forståelsen af erindringsfællesskaber:

*”Når mennesker deler samme fortolkninger af fortiden, udgør de et erindringsfællesskab. (...) Erindringsfællesskaber indgår som et centralt moment i dannelse af individuelle og kollektive identiteter.”*⁴⁴

Mennesker er oftest en del af flere erindringsfællesskaber på samme tid, da de, ifølge Warring, kan være knytte til en nation, etnicitet, familie, tro, køn, bosted, arbejde, politisk overbevisning eller social status. Kollektive erindringer er således manifestationer af sociale grupper sociokulturelle identitet.⁴⁵ Ifølge Halbwachs er nutiden og den sociale kontekst udgangspunktet for alle erindringsprocesser, og han insisterer på, at kollektiv erindring bliver skabt i lyset af sin samtid: ”Collective frameworks are (...) precisely the instruments used by the collective memory to reconstruct an image of the past which is in accord, in each epoch, with the predominant thoughts of society.”⁴⁶ En analyse af en kollektiv erindring og erindringsfællesskaber må bygge på en antagelse om, at der er tale om forestillinger om fortiden, som både er udbredte og almenkendte.

Som redskab til at undersøge etablering og forandring af disse erindringsfællesskaber, introducerer Halbwachs begrebet erindringssteder.

Erindringssteder

Halbwachs teori introducerede tanken om, at den kollektive erindring forankres i det fysiske rum.⁴⁷ Anna Green (2008) beskriver det således: “Halbwach also drew attention to the way which place and

---

⁴² Halbwachs i Green, 2008 (104)

⁴³ Bryld og Warring, 1998 (20)

⁴⁴ Warring, 2003 (10)

⁴⁵ Warring, 2011 (14)

⁴⁶ Halbwachs i Green, 2008 (104)

⁴⁷ Warring, 1996 (209)

commemoration are mnemonic devices for fixing collective memories”⁴⁸. Disse *steder* beskrev Halbwachs som *erindringssteder*, altså steder der igennem erindringsfællesskabets fortolkning tildeles en symbolsk værdi. På den måde skabte Halbwachs’ forskning grundlæg for meget af den efterfølgende forskning, som undersøger forholdet mellem erindring, geografiske steder og materiale såvel som immaterielle objekter såsom mindemærker, monumenter, mindefester og nationale jubilæer, som dette speciale har særligt fokus på. Erindringsstedernes funktion er at opretholde erindringsfællesskabets kollektive erindring. Erindringssteder er derfor en god prisme til at synliggøre og forstå de erindringsfællesskaber, som konstrueres.

I 1980’erne teoretiserede den franske historiker Pierre Nora teorien bag begrebet *erindringssteder*. Han beskriver et erindringssted således:

” A *lieu de mémoire (sites of memory)* is any significant entity, whether material or non-material in nature, which by dint of human will or the work of time has become a symbolic element of the memorial heritage of any community”⁴⁹

Ifølge Noras teori krystalliseres den kollektive erindring i nationale erindringssteder. I Noras definition er et erindringssted altså ikke nødvendigvis et geografiske eller fysiske steder, men det kan lige så vel være skelsættende begivenheder, historiske personer, politiske symboler, monumenter, tekster, historiske mindedage osv.,⁵⁰ som tillægges en symbolsk betydning i et givent samfund. Erindringssteder kan desuden være fænomener, symboler eller sproglige udtryk, det som Warring kalder *sproglige sentenser*, altså narrative forkortelser, der skaber en ”forståelse omkring et udsagns historiske forudsætninger, baggrunde, årsager og implikationer.”⁵¹

Erindringssteder er ligeledes med til at gøre os opmærksom på de mange måder fortid kan være til stedet i vores hverdag. Noras teoretiske videreudvikling af begrebet gjorde at forskere i større grad begyndte at interessere for, hvad, hvordan og hvorfor mennesker individuelt og i sociale fællesskaber erindrer og bruger fortid til forskellige formål. Warring beskriver, hvorfor erindringsstederne er vigtige for forståelsen af kollektiv erindring og erindringsfællesskaber, hun beskriver det således:

---

⁴⁸ Green, 2008 (105)

⁴⁹ Nora i Green, 2008 (102)

⁵⁰ Warring, 2003 (38)

⁵¹ Warring, 2004 (13)

”Mennesker skaber erindringssteder, fordi de tillægger noget i fortiden en vigtig og særlig betydning, som de gerne vil fortolke på en bestemt måde, give videre til andre og fastholde for eftertiden.”⁵²

Ved at finde og undersøge erindringssteder i historien kan man tydeliggøre de erindringsfællesskaber, der udgør den kollektive erindring, da det ifølge Nora er erindringsstederne, som legemliggør den kollektive erindring.⁵³ Erindringsstederne er manifestationer af erindringsfællesskaber, og de giver et erindringsfællesskab konkret form og indhold og er derved et vigtigt redskab til at afdække de forskellige erindringsfællesskaber og få indsigt i, hvordan de fungerer.

Jeg vil senere argumentere for, hvordan genforeningen i 1920 og de efterfølgende genforeningsjubilæer ifølge Noras definition bør opfattes som vigtige nationale erindringssteder.

Identitets- og erindringspolitik

Det, vi erindrer, og det, vi glemmer, er ikke nødvendigvis altid vores eget individuelle valg, og derfor kan netop erindringssteder meget nemt blive arenaer for erindrings- og identitetspolitik. Der er ved nationale jubilæer og mindedage oftest en politisk betydning i, hvad der på et samfundsmæssigt niveau erindres og fremhæves. Begrebet *erindringspolitik* beskriver, hvordan erindring og historie institutionaliseres, produceres og anvendes til politiske formål.⁵⁴ Som beskrevet i redegørelsen for kollektiv erindring og erindringsfællesskaber insisterede Halbwachs på, at kollektiv erindring er noget, der tjener nutidige formål. Jes Fabricius Møller (2019) forklarer således: ”Den kollektive erindring udgør en fortælling, der er mindre afhængig af den faktiske historie og mere af det behov, som fortælling opfylder i samtiden.”⁵⁵ *Hvordan og hvorfor* kan forklares ved at uddybe begrebet *erindringspolitik*. Warring skriver, at når historien aktivt bruges med henblik på at oprette, bearbejde, eller omdanne eksisterende erindringsfællesskaber, kan man karakterisere det som erindringspolitik.⁵⁶ Erindringssteder og erindringsfællesskaber indgår derfor som et centralt moment i dannelsen af kollektive erindringer og erindringsfællesskaberne er afgørende for, hvor individer og grupper identificerer sig og føler loyalitet, og derfor kan der være stor interesse i at konstruere erindringsfællesskaber, hvor man, med fortiden i centrum, forsøger at påvirke menneskers forestillingsverden, holdninger, værdier og følelser.⁵⁷ Det kan for eksempel være, hvis staten og politikere vælger at bevillige offentlige midler til markeringen af en national fortid og på den måde

---

⁵² Warring i Bille, 2019 (249)

⁵³ Warring i Jensen, 1996 (223)

⁵⁴ Warring, 2011 (16)

⁵⁵ Fabricius Møller i Bille (2019)

⁵⁶ Warring, 2004 (10)

⁵⁷ Warring, 2004 (10)

sige at den her fortid er så vigtig, at der skal afholdes et stort nationalt jubilæum for den. Erindringspolitik er et spørgsmål om, hvad der skal huskes, og hvad der skal glemmes, og hvordan det skal huskes og glemmes. Som Warring beskriver det: ”Hverken magt eller erindring er noget, som blot foreligger. Det er imidlertid ikke alene fortidsbrugens indhold, men også fortidsbrugens form, der har magtmæssige implikationer.”⁵⁸

Begreberne *kollektiv erindring*, *erindringssteder* og *erindringspolitik* er således begreber, som sammen med mine arbejdsspørgsmål skal besvare specialets problemformulering. *Erindringssteder* vil være det centrale begreb, og begrebet vil være med til at belyse, hvilke nationale erindringsfællesskaber, der skabes omkring genforeningen. Begrebet *erindringspolitik* kan jeg bruge til at undersøge, hvorfor fortiden fortolkes og iscenesættes på en bestemt måde ved de enkelte jubilæer.

Kilder

I forskningsafsnittet redegjorde jeg for forskningen i nationale jubilæer og markeringer. I samme afsnit præsenterede jeg et bredt udsnit af kilder, som med fordel kan inddrages i en undersøgelse af en bestemt historisk begivenhed og de erindringsprocesser, som konstrueres i forsøget på at forstå begivenhedens aktualitet i nutiden. Inspireret af Warrings (2003) undersøgelse af selve grundlovsfejringernes form, iscenesættelse og indhold, vil jeg blandt andet undersøge selve genforeningsjubilæernes form og indhold. Derudover er der naturligvis andre kilder, som vil være oplagte at inddrage, når man skal undersøge, hvordan genforeningen i 1920 iscenesættes som erindringssted for etableringen af Danmark som nationalstat. Dette afsnit har til formål at præsentere de kilder som jeg vil inddrage i min analyse.

I forhold til den undersøgelse, som foretages i dette speciale, er der variation i typen af kilder, som er tilgængelige ved de enkelte jubilæer. Det materiale, der er tilgængeligt for markeringerne i 1970 og 1995, skildrer selve jubilæerne, og samtidigt fortæller det om de tanker og processer, som lå forud for afholdelsen af genforeningsfesterne. Genforeningen2020 er derimod en igangværende markering, og oven i det kommer hele COVID-19-situationen. Det skaber nogle naturlige restriktioner i forhold til det materiale, som jeg har haft mulighed for at undersøge. For det første har COVID-19 lukket for fysisk adgang til arkiver og biblioteker. En del af min oprindelige intention var at undersøge

---

⁵⁸ Warring, 2003 (35)

arkivmateriale fra genforeningsjubilæerne i 1970 og 1995. Det førnævnte RUC-projekt *Genforeningsjubilæer – Et tidens spejl* (2005), benytter, i deres projekt, arkivmateriale fra landsarkivet i Aabenraa. Dette materiale havde været interessant at undersøge, da det ville kunne bidrage til en forståelse af de tanker og overvejelser, der lå forud for genforeningsjubilæerne i 1970 og 1995. Derudover kunne materialet formentlig synliggøre, hvilke aktører der havde været med i planlægningen af jubilæerne. Det har pga. nedlukningen af arkiver ikke været muligt at undersøge disse fysiske kilder. Jeg vil enkelte steder henvise til det arkivmateriale, som forfatterne benytter i deres projekt.

For det andet har COVID-19 aflyst de fleste aktiviteter og arrangementer i forbindelse med markeringen af genforeningen. Aflysningerne har betydet, at mængden af aktiviteter og materiale, som jeg kunne have analyseret i 2020, er kraftig reduceret - mit oprindelige håb var at der i løbet af juni/juli 2020, ville blive mere materiale tilgængelig i takt med at markeringen af genforeningen skred frem, dette har dog været meget begrænset. Jeg vil ved hvert jubilæum inddrage forskellige former for kilder, men kilderne vil ikke nødvendigvis have samme vægtning i de forskellige dele af analysen. Dette skyldes, som sagt, at der ved de enkelte jubilæer er forskel på, hvilke kilder der er tilgængelige.

Nedenfor vil jeg kort redegøre for, hvilke kilder jeg anvender, og hvordan de bruges i besvarelsen af problemformuleringen. På denne måde skabes sammenhæng mellem det udvalgte kildemateriale og arbejdsspørgsmålene.

Taler

Undersøgelsen af talerne i det udvalgte jubilæumsår er hovedelementet i min analyse, dog vil analysen af talerne i 2020 fylde lidt mindre end ved de øvrige år. Dette skyldes, at antallet af taler i 2020 er betydeligt mindre, jf. afsnittet om COVID.

Talerne fra 1970 er udgivet af Historisk samfund for Sønderjylland under titlen *Sønderjylland 1970 - Taler i jubilæumsåret* (1971). Heri er der blandt andet taler fra formanden for genforeningsfesten på Dybbøl 1970 rektor D. Keller Hansen, daværende statsminister Hilmar Baunsgaard, historieprofessor Troels Fink, repræsentant for unge sydslesvigere Povl Leckband og forfatter og museumsinspektør Peter Seeberg.

Talerne fra 1995 er ligeledes udgivet af Historisk samfund for Sønderjylland og er udgivet i en særudgave af *Sønderjyske Årbøger* (1995). Heri er der bl.a. trykt taler fra amtsborgmester Kresten Phillipsen, daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen, formanden for Bund Deutscher

Nordschleswiger (BDN) Hans Heinrich Hansen, formand for det Sydslesvigske Samråd og Sydslesvigsk Forening Henrich Schultz og undervisningsminister Ole Vig Jensen, hvis tale dog blev afholdt ved Frederikshøj, men som jeg alligevel har valgt at inddrage i analysen på grund af hans position som undervisningsminister. Talerne skal bidrage til en forståelse af den måde, som genforeningen fortolkes på ved de enkelte genforeningsjubilæer. Indholdet af talerne og italesættelsen af de begivenheder, som knytter sig til genforeningen i 1920, vil være med til at redegøre for det erindringsfællesskab, som forsøges konstrueret med udgangspunkt i genforeningen som erindringssted. De udvalgte talerholdere ved jubilæerne, vil samtidig skabe et billede af den en repræsentation, som de organiserende kræfter bag jubilæerne ønsker repræsenteret. I den forbindelse er det nærliggende at undersøge, hvordan de udvalgte talere vælger at fortolke genforeningens historie, og hvordan denne fortolkning aktualiserer begivenhederne i et samtidigt perspektiv. I kraft af at selve genforeningsjubilæet i 2020 er aflyst, er mængden af jubilæumstaler i 2020 ikke på samme niveau som ved de forudgående jubilæer. Jeg har således været nødsaget til at inddrage taler, som er afholdt i forbindelse med andre genforeningsarrangementer i løbet af foråret og sommeren 2020, fx konferencen på Christiansborg den 10. januar 2020, Genforenings Gallaet samme aften og den officielle genforeningsdag, den 15. juni 2020. Dette vil fremgå i gennemgangen af de enkelte taler. Talerne fra 2020 er fundet på www.dansketaler.dk og Folketingets hjemmeside: www.ft.dk.

Medier

For at kunne undersøge selve jubilæumsfejringernes form og iscenesættelse vil jeg analysere artikler fra aviser samt relevante TV-udsendelser. Mediematerialet skal benyttes i rekonstruktionen af de enkelte jubilæer med det formål at skabe et øjebliksbillede af, hvordan fejringen tog sig ud, herunder hvilke aktiviteter der blev afholdt, og hvor stor mediedækning jubilæerne fik i deres samtid. For jubilæerne i 1970 og 1995 har jeg undersøgt aviser op til og efter genforeningsjubilæerne, det vil sige datoerne 10., 11. og 12. juli 1970 og 1995. Jeg har valgt at se på et bredt udsnit af dagpressen – også lokalaviser, men hovedvægten ligger på de store landsdækkende aviser. Derudover har jeg forsøgt at inddrage aviser, som breder sig ud over det politiske spektrum.

Udover at avisartiklerne og reportagerne fra dagpressen skal være med til at rekonstruere de begivenheder, som fandt sted ved genforeningsjubilæerne i 1970 og 1995, skal avisernes dækning og kommentarer bidrage til en forståelse af, hvordan fejringerne blev modtaget i samtiden. Avismaterialet suppleres med udvalgt materiale fra TV.

Erindringer, skildringer og arkivmateriale

Der er, i årene efter fejringerne i både 1970 og 1995, skrevet en række artikler i historiske tidsskrifter, hvor nogle af hovedkræfterne bag jubilæerne har beskrevet både forberedelserne og formålet bag jubilæerne. En af initiativtagerne til jubilæet i 1970, historieprofessor Troels Fink, skrev, i 1989, artiklen *Goddag til historien* i Sønderjyske Årbøger, hvori han reflekterer over sin egen rolle i planlægningen af genforeningsjubilæet i 1970, samt over nogle af de taler, som blev afholdt på dagen. Ligeledes er der i Sønderjysk månedsskrift fra oktober 1995 en artikel, hvor formanden for Sprogforeningen, Jørgen Mågård, som var initiativtager til jubilæet i 1995, beretter om forberedelserne til den store folkefest på Dybbøl Skanse og de overvejelser, der lå til grund for arrangementet i 1995. Artiklerne skal sammen med arkivmateriale og officielle dokumenter, invitationer, programmer osv. være med til at redegøre for, hvem der var aktører ved jubilæerne, hvem der bidrog til tilblivelsen og afholdelsen, og hvilke intentioner der lå bag jubilæerne.

Kildemateriale i 2020

På enkelte punkter skiller genforeningsjubilæet i 2020 sig ud med jubilæerne i 1970 og 1995, dog ikke mere end at det fortsat er muligt at foretage en tilsvarende analyse af jubilæet i 2020. Som tidligere nævnt vil jeg i analysen af genforeningsjubilæet i 2020 inddrage genforeningstaler som er afholdt i løbet af foråret/sommeren 2020. Derudover vil analysen af jubilæet i 2020 undersøge iscenesættelsen af det genforenings-teater, som iscenesættes i 2020. Denne tilgang er inspireret af Jensen (1996) samt Bryld og Warring (1998). For at kunne redegøre for denne iscenesættelse, vil jeg se på en form for empiri, som ikke var tilgængelig i 1970 og 1995, nemlig internetsider, herunder den officielle hjemmeside *Genforeningen2020.dk*. *Genforeningen2020.dk* kan på en og samme tid bruges til at analysere, hvordan genforeningen iscenesættes, og hvordan genforeningens historie aktualiseres i 2020. Derudover har siden flere oplysninger om de styrelser, ministerier og organisationer, der er med til skabe rammerne omkring 100-årsjubilæet. Jeg vil derudover inddrage nogle af de initiativer, som DR har iværksat i forbindelse med 100-året for genforeningen - herunder den nye drama-dokumentariske serie *Grænseland*, som havde premiere i maj 2020.

Analysestrategi

Analysestrategien skal kort slå analysen an og anskueliggøre, hvordan jeg med den udvalgte teori og empiri kan besvare mine arbejdsspørgsmål og derved specialets overordnede problemformulering.

Jeg har valgt at anlægge et nationalt fokus på genforeningen og fejringen af begivenheden, da det er genforeningen som nationalt erindringssted, der skal belyse, hvilke nationale erindringsfællesskaber og fortolkninger af genforenings historie der skabes ved de enkelte jubilæer. Specialet er ikke historiografisk i traditionel forstand, fordi analysen har et erindrings sigte, da det er erindringen om genforeningen, som i dette speciale er interessant at undersøge. De tre begreber *erindringssteder*, *erindringsfællesskaber* og *erindringspolitik* er sammen med til at styre specialets analyse. Ved at analysere de udvalgte kilder fra genforeningsjubilæerne vil jeg tydeliggøre de erindringssteder, både fysiske og ikke fysiske, som har betydning for iscenesættelsen af de begivenheder, der knytter sig til genforeningen i 1920. Jeg vil, gennem disse erindringssteder, redegøre for de erindringsfællesskaber, der konstrueres om genforeningen i de enkelte genforeningsjubilæer. Analysen af genforeningsjubilæet i 2020 vil i større grad end analysen af 1970 og 1995 lægge op til en mere tentativ og diskuterende analyse, hvor jeg ser på iscenesættelsen og intentionen bag Genforeningen2020.

Analysen vil være inddelt i tre delanalyser: først en analyse af 50-årsjubilæet i 1970, dernæst en analyse af 75-årsjubilæet i 1995 og til sidst en analyse af 100-årsjubilæet i 2020. For hvert af jubilæerne vil jeg besvare de overordnede arbejdsspørgsmål under overskrifterne:

- 1) **Planlægning og afvikling:** Jeg vil først undersøge, hvordan genforeningsjubilæet bliver iscenesat og indholdsbestemt. Her vil jeg blandt andet redegøre for initiativtagere bag jubilæet og repræsentation ved jubilæet, derudover vil jeg kort redegøre for form og iscenesættelse.
- 2) **Indhold og fortolkning:** Med primært fokus på indholdet af talerne fra det pågældende jubilæum vil jeg analysere, hvilke erindringsfællesskaber der konstrueres ved det pågældende jubilæum og derved undersøge, om der ved jubilæet er en fortolkningskonflikt. Derudover vil jeg undersøge, hvilken betydning genforeningen tilskrives i jubilæets samtid.
- 3) **Samtidsaktualisering og identitet:** Her vil jeg undersøge, om der ved genforeningsjubilæet er et erindrings- og identitetspolitiske sigte og derved undersøge hvordan fortiden bliver gjort politiseret i jubilæets samtid.

Genforeningen som erindringssted - en national iscenesættelse fra første færd

Før jeg påbegynder min analyse, har jeg valgt at redegøre for to centrale begivenheder, som fandt sted ved selve genforeningen 1920. Jeg har valgt at fremhæve disse begivenheder, fordi de underbygger mit argument om, at genforening i 1920 er et vigtigt nationalt erindringssted, som tillægges stor symbolsk værdi. Ved at undersøge begivenhederne i 1920 vil jeg synliggøre de erindringssteder, der etableres både fysisk og ikke-fysisk, og mere eller mindre bevidst, omkring genforeningen allerede tilbage i 1920. De begivenheder, som jeg redegør for, er med til at forankre en kollektiv erindring omkring genforeningen i de efterfølgende genforeningsjubilæer. Den 10. juli og 11. juli 1920 var nationale festdage, og selve iscenesættelsen af den første genforeningsfest og de tilhørende begivenheder i 1920 var fra første færd et kompleks af nationale og historiske symboler.⁵⁹ Det berømte ridt over grænsen den 10. juli 1920, på den hvide hest var iscenesat af H.P. Hanssen. Under planlægningen af festlighederne kom han i tanke om en 40 år gammel spådom fremsagt en lokal spåkone.⁶⁰ Spådommen lød, at: ”kongen ville ride ind i det genvundne land på en hvid hest.”⁶¹ Da spådommen kom kongen for øre, valgte han at gennemføre ridtet på en hvid hest. Det samme gjorde sig gældende for Henrik Pontoppidans nationaldigt, *Det lyder som et eventyr* (1918). I teksten står der, at: ”en røvet datter, dybt begrædt, er kommet frelst tilbage.” Da kongen var reddet igennem æresporten ved Frederikshøj og dermed havde krydset den tidligere grænse, tog han en blond pige op på hesten, kyssende hende på panden og red med hende et stykke af vejen. Hele optrinnet havde en stærk national symbolsk betydning og var en planlagt symbolsk udviskning af den gamle grænse. Kongens ridt blev iscenesat som en opfyldelse af et gammelt sagn om, at landsdelen igen skulle blive dansk, og gjorde at genforeningen fra første færd fremstod som en skæbnebestemt begivenhed, der næsten fik et religiøst præg af retfærdighed i datidens Danmark.⁶² Kongens ridt over grænsen og de tilhørende begivenheder stod allerede fra 1920 som et erindringssted for samlingen af Danmark som nationalstat og gav i de efterfølgende genforeningsjubilæer inspiration til en række begivenheder, som vil blive trukket frem i analysen af de enkelte jubilæumsår.

Folkemødet dagen efter, den 11. juli 1920, skabte traditionen for de store genforeningsfester, som efterfølgende er blevet afholdt i 1930, 1945, 1970, 1980 og 1995. Genforeningsfesten

---

⁵⁹ Schultz Hansen, 2019 (2)

⁶⁰ Jomfru Fanny alias Franziska Enger fra Aabenraa (1805-1881)

⁶¹ Schultz Hansen, 2019 (2)

⁶² Schultz Hansen, 2019 (3)

cementerede Dybbøl Skanser som et af de vigtigste fysiske erindringssteder i Danmark. Det var stedet, hvor Danmark led det afgørende nederlag i 1864, som forårsagede tabet af Slesvig-Holsten, og som Adriansen (2003) påpeger, var det stedet, hvor Det Tyske Kejserrige 6 år tidligere havde fejret 50-året for sejren over Danmark i 1864.⁶³ Ved at lægge genforeningsfesten i skanserne, generobrede Danmark stedets historie og fremhævede den nationale genoprejsning, opgøret med Tyskland, fejringen af det genvundne land og samtidig markerede man afslutning på et fornedrende kapitel i Danmarks historie. På den måde blev skanserne et fysisk erindringssted for etableringen af den danske nationalstat – og især oprettelse af nationalstaten i en senere international kontekst kom til at fylde i eftertidens genforeningsjubilæer. Efter genforeningen i 1920 stod, ifølge Noras terminologi, Dybbøl Skanser som et fysisk erindringssted, hvor der blev skabt en kollektiv identitet, der formåede at skabe forbindelse mellem fortid, nutid og fremtid, hvilket også kom til udtryk i den tale, som Grev O.D. Schack indledte festlighederne med den 1. juli 1920: ”Paa Dybbøl Banke, det dyrebareste Danmark ejer, hvor Fortid og Nutid fører et Sprog, der stærkere end Mennesketunger formaar det vidner om, at Herren har gjort store Ting imod os.”⁶⁴ Derudover er det vigtigt at påpege, at selve genforeningsfesten i 1920, det vil sige selve markeringen af genforeningen, ligeledes er et nationalt erindringssted for etableringen af Danmark som nationalstat. Den kollektive erindring, som skabes på dette erindringssted, blev grundlagt omkring begivenhederne i 1920, og blev båret frem af taler, musik og national fællessang. I talerne bliver der lagt vægt på, at sønderjyderne ved et frit og demokratisk valg stemte sig hjem til Danmark, blandt andet i Grev O.D. Schack tale fra, hvor han sagde: ”Den 10. februar, da vi sønderjyder stemte os hjem.” og daværende statsminister Niels Neergaard udtrykte det således: ”Vi taler om genforening (...). Først nu sker det efter sønderjydernes egen lykkelige vilje”. I eftertiden skabes der ud fra talerne en fortælling, som især hæfter sig ved den retfærdige, demokratiske og holdbare grænse og sønderjydernes frie valg. Dybbøls Banke stod efter genforeningen som arnested for etableringen af den danske nationalstat, på samme måde som Jellingestenen ofte beskrives som Danmarks dåbsattest.⁶⁵ Derfor spiller Dybbøl Skanser en stor rolle i de efterfølgende genforeningsfester. Ved at placere de fremtidige genforeningsfester i Dybbøl Skanser opbyggede man en forforståelse omkring genforeningens historiske forudsætninger, baggrunde, årsager og implikationer, allesammen markører som eftertidens genforeningsjubilæer gjorde brug af på hver deres måde.

---

⁶³ Adriansen, 2003, (347)

⁶⁴ Lensgreve Schack, 1920

⁶⁵ Kilde 4. Jellingestenen, Nationalmuseet

Analyse

Genforeningsjubilæet i 1970 – Afsked med historien?

”Rød-hvide flag, der blafrer i vinden, sommerklædte mennesker mod en blå himmel med drivende skyer og solglimt i messinghorn,”⁶⁶ sådan indledes en artikel på side 2 i Politiken den 12. juli 1970, dvs. dagen efter den store genforeningsfest i Dybbøl Skanse. På side 4 i samme avis finder man imidlertid en artikel med ordlyden: ”Regn og blæst (...) ”Festlighederne, (...) indledtes i regn og kraftig blæst, der sled faner i stumper og stykker.”⁶⁷ Som analysen vil vise, så er de meget forskellige vejrsmæssige beskrivelser af genforeningsjubilæet i 1970, på flere måde rammende for, hvordan de planlagte begivenheder forløb på selve dagen. Adriansen (2003) påpeger i sin gennemgang af genforeningsjubilæerne, at fejringen i 1970 var præget af, at der ”tilsyneladende ingen aktuelle dagsordner var.”⁶⁸ Det mener jeg imidlertid ikke er helt korrekt. Analysen af jubilæumsfejringen i 1970 vil især lægge vægt på, at der i 1970 opstår en modfortælling, som forsøgte at gå imod det officielle *genforenings-teater* og arrangørens udlægningen af genforeningens erindringshistorie. Overordnet kan man sige, at genforeningsfesten i 1970 fik karakter af to hovedtendenser, nemlig 1) et nationalt ønske om at takke tidligere generationer, hvor der var fokus på nærhed og taknemmelighed for disse generationers indsats, og 2) en afvikling, hvor begivenhederne manglede aktualitet, og hvor et Europa i forandring og ungdomsoprøret satte sit præg.

Planlægning og afvikling

Planlægningen af genforeningsfesten i 1970 indledtes tilbage i 1966,⁶⁹ og *Historisk Samfund for Sønderjylland* var hovedarrangør. I spidsen for fejringen stod historieprofessor Troels Fink, og som formand for *Udvalget for genforeningsfesten på Dybbøl 1970*, herefter refereret til som udvalget, stod rektor D. Keller Hansen. Derudover involverede planlægningen flere forskellige sønderjyske foreninger og personligheder. Planen for den store genforeningsfest i 1970 var en folkelig festdag, og på trods af mindre interne uenigheder i begyndelsen af forløbet, som hovedsagligt handlede om, hvorvidt tyskerne skulle repræsenteres ved jubilæet, blev det hurtigt genforeningsjubilæets erklærede mål, at: ”de unge kan få mulighed for at være med til at hylde deltagerne i folkeafstemningen i

---

⁶⁶ Politiken (1), d. 12. juli 1970

⁶⁷ Politiken (2), d. 12. juli 1970

⁶⁸ Adriansen, 2003 (351)

⁶⁹ Fink, 1989 (17)

1920.”⁷⁰ Dette underbygges af Troels Fink, da han i 1989 skrev artiklen *Goddag til historien*. I artiklen skrev han: ”Det var den oprindelige idé bag denne fest, at de yngre slægtled, børn og børnebørn af genforeningsgenerationen, her skulle bringe de ældre en tak og hyldest.”⁷¹ Her skal man bemærke hans formulering: *den oprindelige idé*. Man valgte fra udvalgets side at indbyde formanden for Sydslesvigske, studerende Poul Leckband, til at repræsentere de dansksindede unge i Sydslesvig, og ligeledes indbød man forfatteren Peter Seeberg til at repræsentere ungdommen i Nordslesvig. I en tv-reportage med titlen *50-årsdagen i Kongeskandsen*,⁷² kunne man se, hvordan et faneoptog den 11. juli 1970 bevægede sig gennem Sønderborg. Kommentatoren på optagelsen berettede, at mellem 500-800 faner fra hele landet var med i faneoptoget. Blandt de deltagende var forskellige foreninger, bl.a. soldaterforeninger, forsvarsbrødre, spejdere, postbude, gymnastikforeninger og frivillige brandværn. I Demokraten skrev de dagen efter, at der i faneoptoget var 2000 mennesker, som gik fra Sønderborg til Dybbøl Skanser.⁷³ Der stod ligeledes i Demokraten, at der var mødt 20.000 op ved festlighederne i Dybbøl Skanser. Politiken var lidt mere beskeden og skrev, at mellem 10.000 og 12.000 var mødt frem, og at en stor del fortrak sig, efter at Kongehuset var ankommet, og at dette især skyldtes det dårlige vejr.⁷⁴ Selve jubilæumsfesten i 1970 endte med at lægge sig meget tæt på af den fejring, man havde i 1920. Man havde indbudt tre af de fire piger, nu ældre kvinder, som 50 år tidligere havde overleveret et gammelt Dannebrog til en grådkvalt Christian X. Kongen modtog dengang flaget og kyssede det. Mellem talerne var der sang og musik, blandet andet de to nationalsange ”Kong Christian stod ved højen mast” og ”Der er et yndigt land.”⁷⁵ Med faneoptoget og de nationale sange var det fra begyndelsen ønsket, at de unge skulle hylde genforeningsgenerationen. I den officielle invitation, som udvalget sendte til de foreninger, der ville deltage i faneoptoget, stod der: ”I 1920 udfoldede der sig i Dybbøl skanser en uforglemmelig højtidstund for deltagerne, og udvalget finder det naturligt, at vort folkelige fællesskab bekræftes og markeres på ny ved 50 år dagen (...) Det er udvalgets håb, at vi på ny kan berige hinanden med åndelige værdier ved den planlagte folkefest på Dybbøl d. 11. juli 1970.”⁷⁶ Det er tydeligt, at der i formuleringer som: ”folkelige fællesskab bekræftes og markeres på ny” og ”på ny kan berige hinanden med åndelige værdier” er lagt op til, at ungdommen, i tråd med jubilæets erklærede mål, skulle genopleve følelserne fra genforeningen i 1920 og på den måde blive

---

⁷⁰ Referat fra udvalgets møde på Folkehjem 13.09.67 i Skaarup Johansson m.fl., 2005 (56)

⁷¹ Fink, 1989 (18)

⁷² Kilde 5. Tv-reportage med titlen *50-årsdagen i Kongeskandsen*, 1970

⁷³ Demokraten, d. 12. juli 1970

⁷⁴ Politiken (2), d.12. juli 1970

⁷⁵ Officielt program for genforeningsfesten i 1970 i Skaarup Johansson m.fl., 2005 (57)

⁷⁶ Invitation og tilmeldingsblanket til fanebærerne under overskriften *1920 Genforeningsfesten 1970* i Skaarup Johansson m.fl., 2005 (57)

en del af det nationale erindringsfællesskab, som knytter sig til genforeningen. Med udvalgets erklærede mål og Dybbøl Banke som erindringsstedet lægges der aktivt op til at fortid, nutid og fremtid går op i en højere enhed og at de deltagende, og især ungdommen, på ny kan beriges med åndelige værdier, det vil sige nationale værdier. Hvor vidt dette lykkedes, vil den følgende del af analysen belyse.

Indhold og fortolkning

Som jeg skrev i indledningen af dette afsnit, var der ikke en entydig enighed i udlægningen eller brugen af genforeningens erindringshistorie ved genforeningsjubilæet i 1970. Grundlæggende kan man sige, at uenigheden i talerne især består i, hvorvidt man skal blive ved med at fejre genforeningen og med hvilket formål.

D. Keller Hansen, formand for Udvalget for genforeningsfesten på Dybbøl 1970, var den første taler ved genforeningsjubilæet i 1970, og han indledte sin tale således: ”I dag, 50 år efter, er vi kommet sammen på dette sted for at sige tak til de slægtsled, der gjorde genforeningen mulig.”⁷⁷ I samme stil afslutter han sin tale med ordene: ”Vi samles i tak for de 50 år, der er gået.” Han fremhæver flere gange, i den forholdsvis korte tale, at ungdommen ikke forstår begejstringen ved genforeningen og de omkostninger, som lå forud for genforeningen i 1920, og han siger, at ungdommen burde: ”standse op et øjeblik og dvæle ved disse begivenheder.” Således blev genforeningsfestens erklærede mål slået fast med syvtommersøm fra talerstolen på Dybbøl Skanse: ungdommen skal mødes for at takke og anerkende genforeningsgenerationens arbejde for genforeningen. Keller Hansens giver i sin tale udtryk for, at de unge ved genforeningsjubilæet skal føres ind i det nationale erindringsfællesskab, der knytter sig til genforeningen i 1920. På samme vis indledte daværende statsminister, Hilmar Baunsgaard (B), sin tale med at erklære, at hovedformålet med hans tale ved denne Dybbøl fest var at fremføre ”en og anden hidtil glemt tak til genforeningsgenerationen.”⁷⁸ Baunsgaard påpeger, at denne genforeningsfest er en sidste lejlighed til at takke den generation, som muliggjorde genforeningen, og som deltog i afstemningen i 1920. Baunsgaards hyldest til genforeningsgenerationen knytter han sammen med, at Dybbøl Banke står som stedet, hvor den danske litterære og politiske realisme blev grundlagt efter nederlaget i 1864.

---

⁷⁷ Keller Hansen, 1971

⁷⁸ Baunsgaard, 1971

Den næste taler ved festlighederne i 1970 var historieprofessor Troels Fink, og han har flere interessante pointer i sin tale. I begyndelsen af sin tale fremhæver han, at der i 1920:

”blev skabt en indtil da kun sjælden kendt enhed mellem den danske stat og det danske folk. Så godt som alle danskere blev samlet inden for det danske kongerige, og i dette rige boede så at sige kun danske. Danmark var blevet hvad man kalder en nationalstat. (...) Danmark sådan som vi kender det i dag, og som vi holder af det, fik i 1920 sin nye afgrænsning; dette *nytids* Danmark er vi alle fælles om (...) Der er endnu adskillige folkeslag, som kunne ønske sig en lignende enhed.”⁷⁹

Her påpeger Fink, at det Danmark vi kender i dag, og dengang for 50 år siden, blev endelig grundlagt ved den afstemning, som fandt sted i 1920, og at denne afstemning og genforeningen er noget helt unikt i international optik. Han italesætter en positiv dansk særudvikling i modsætning til andre dele af Europa, og denne positive særudvikling er central for fortællingen om genforeningen, og et centralt identitetspolitisk omdrejningspunkt ved genforeningsjubilæerne.

I Finks tale bliver oprettelsen af nationalstaten et helt centralt element. Danmark defineres og afgrænses i forhold til omverdenen, og det er dette geografiske og nationale åndelige fællesskab, som er et af hovedpunkterne i Finks tale. Genforeningsjubilæet i 1970 bliver på den måde et erindringssted for et erindringsfællesskab, som især baseres på en klar afgrænsning til omverdenen og en dyrkelse af et nationalt fællesskab. I 1920 samledes danskerne omkring nationalstaten og den danske konge, og det er dette erindringsfællesskab, som forsøges fornyet og genbekræftet ved markeringen i 1970. Fink italesætter også den generationskonflikt, som på mange måde ender med at overskygge festlighederne, og han italesatte det således: ”Vi kunne fra slægt til slægt synge de samme sange. Det kan vi ikke mere. Konfliktsituationen er forbi. Vi står derfor ganske naturligt over for en dybere generationskløft end før. De unge kan ikke umiddelbart gå i gamles fodspor.”⁸⁰ Fink indså, at udløbsdatoen for den traditionelle genforeningsfortælling var nået, især hvis man fortsat ønskede at inddrage nye generationer i fremtidige markeringer. Generationskløften som han italesatte, er mellem dem som oplevede genforeningen og ungdommen anno 1970, som tog genforeningen for givet og for hvem genforeningen er blevet en fjern fortid. Den manglende konfliktsituation, som Fink omtaler, er snarere et tegn på at den (genforeningen) har sejret sig til døde, og derved mistet en del af sin

---

⁷⁹ Fink, 1971

⁸⁰ Fink, 1971

betydning som nationalt erindringssted. Fink afsluttede sin tale med de ord, som jeg har valgt som forord i specialet. Her skriver han, at: ”erindring har sin store værdi, men vi holder ikke på minderne for deres egen skyld, det ville være som blot at gemme asken, mens opgaven er at holde flammen levende ud i en ny tid.”⁸¹ I den formulering tydeliggør Fink, hvorfor han alligevel mener, at genforeningen og genforeningsjubilæerne er vigtige nationale erindringssteder. Genforeningen som erindringssted er med til at holde liv i et erindringsfællesskab, som minder danskerne om deres fortid, og derved er genforeningen med til at holde liv i flammen, så danskere på tværs af generationer også i fremtiden kan mødes og samles om den danske identitet. Selvom Fink italesætter generationskløften, var han og resten af udvalget næppe forberedt på budskaberne i de næste taler. Næste taler var repræsentanten for de unge Sydslesvigere, Povl Leckband, og han tager på mange måder fat der, hvor Fink slap, men med en lidt anden tilgang til genforeningen og dens funktion i nutiden. Leckband indledte sin tale med at give udtryk for, at den unge generation, hans generation, ikke har samme forhold til genforeningen, og at de derfor ikke deler den samme erindring: ”Den form for national brydning og historisk bevidsthed, der førte til Genforeningen, og som gav denne eksistentielle dimensioner, eksisterer ikke for den unge generation i Sydslesvig.”⁸² Leckband siger, at den nationale brydning mellem Danmark og Tyskland, som afstemningen i 1920 var direkte medvirkende til, ikke længere er aktuel i 1970. 1920’ernes dikotomi mellem Danmark og Tyskland er ikke noget unge i Sydslesvig lader sig påvirke af, de tilstræber i højere grad, ifølge ham, ”en normal tilværelse, der giver ret til bosætning og udvandring efter egen afgørelse.” I samme vendinger kritiserer han de, som ”fordømmer nutidens tendens til national afslappethed og vekselvirkning og sværmer om svundne tiders kamp og samling.”⁸³ Dermed anfægter han på mange måder den forherligelse af genforeningen og de historiske begivenheder, som Keller Hansen, Baunsgaard og Fink på hver deres måde repræsenterer. Leckband bruger jubilæet til at rejse en kritik af dem, som bruger jubilæet til at argumentere for nødvendigheden af at fejre erindringen om genforeningen og den indirekte forskel mellem Tyskland, Danmark og resten af verden. Leckband åbner op for en kritik af genforeningen som erindringssted og denne kritik fortsættes af den anden repræsentant for ungdommen, nemlig repræsentanten for de unge Nordslesvigere, Peter Seeberg. Udvalget havde inden festlighederne, den 11. juli 1970, bedt Seeberg om at fremsende et skriftligt oplæg til sin tale. Dette ønske havde han imidlertid ikke efterkommet, og derfor kom hans tale på alle måder bag på udvalget og den blev dagen efter den mest omtalte tale i pressen. Peter Seeberg indledte sin tale med ordene: ”Nu hvor vi er

---

⁸¹ Fink, 1971

⁸² Leckband, 1971

⁸³ Leckband, 1971

samlet på nederlagets Banke.”⁸⁴ Ordene ”nederlagets Banke” slår på flere måder tonen an i Seebergs korte tale, hvor han på alle måder tordner mod den forherligelse af fortiden, som genforeningsjubilæet i hans optik er udtryk for. Peter Seeberg afslutter sin tale således:

”Vi er kommet i dag for at sige farvel til genforeningen, ja for at sige farvel til historien. Der er allerede sket for meget, vi ønsker ingen historie mere. Vi beder om tid, tid til at tænke os om, tid til at ændre, til at fortryde. Vi glæder os endnu en gang over vore forældres og bedsteforældres store dag. Og når vi rejser hver til sit, ser vi, hvor genforenet landet blev. Håbet er sket fyldest. Drømmen er landet iblandt os. Men nu jubler vi ikke mere. Måtte vore dage fortsætte i sommer og vinter, hændesløst og stille, foruroligende i vores huse, prisgivet i tidens tilstrækkelighed.”⁸⁵

I det korte uddrag er det tydeligt at Seeberg gør oprør mod nationale forherligelse af historien og det nationale erindringsfællesskab, der konstrueres omkring genforeningen. Han understøtter den generationskløft som de ”gamle” talere på hver deres måde tydeliggjorde. Seeberg tydeliggør i sin tale, at dette er en festdag for hans forældre og bedsteforældre, men at den for hans generation intet betyder. Ungdommen anno 1970 køber ikke disse sagnomspundne historier om helte og skurke. Seeberg gør alt andet end at hylde genforeningsgenerationen, og går derfor stik imod jubilæets erklærede mål. Han står op imod den nationale fejring og erklærede ikke blot historien for død, men sagde, at vi må glemme den for at komme videre. Seebergs tale provokerede mange og gav anledning til en del overskrifter dagen efter – men det ville være fejlagtigt entydigt at sige, at Seebergs tale er en endimensional kritik af genforeningen i sig selv, for i talens - måske hårde tone - ligger der en antydning af, at genforeningen på mange måder er sket fyldest, både geografisk men endnu vigtigere åndeligt. Seebergs skepsis og kritik ligger i selve fejringen af genforening, men budskabet i hans tale understreger, at den tidligere grænse er udvisket, og at Sønderjylland i 1970 er en integreret del af Danmark, og som tidligere antydet er Seebergs tale et udtryk for, at genforeningen i 1970 snarere har sejret sig til døde⁸⁶, og som han udtrykte det: ”Vi (ungdommen, red.) er blevet gamle nok nu og mindes kun, fordi andre mindes”.

De unge talere var, af udvalget, udvalgt og indbudt til at fremsige en tak til genforeningsgenerationen, og derfor må det, for udvalgets medlemmer, have været noget af et chok, at begge repræsentanter så

---

⁸⁴ Seeberg, 1971

⁸⁵ Seeberg, 1971

⁸⁶ Schultz Hansen, 2019 (94)

markant vælger at tage afstand til selve fejringen af genforeningen. Men det er væsentligt at fremhæve, at der, mellem generationer, ikke er en egentlig fortolkningskonflikt af genforeningshistorien. Der er tværtimod enighed om selve historien, men det er derimod den betydning og relevans, som genforeningen tilskrives ved jubilæet i 1970, der er genstand for den åbenlyse konflikt. Denne tendens gør sig desuden også gældende i aviserne dækning af jubilæet i 1970. Det, der fyldte mest i medierne dagen efter, var især Seebergs tale og en del af de artikler, som blev skrevet dagen efter, tog Seebergs budskab op, fx i en artikel fra Politiken, den 12. juli 1970, der havde overskriften: ”Sidste store genforeningsfest”⁸⁷. En anden vinkel, som fyldte i medierne dagen efter genforeningsjubilæet, var det, jeg vil betegne som en afmystificering eller en næsten ironisk tilgang til de begivenheder, som skete i 1920, og som man fra udvalgets side forsøgte at genoplive ved festlighederne i 1970. Et eksempel på denne afmystificering var arveprins Knud, som i en tv-udsendelse hævdede, at den hvide hest, som hans far red på over den tidligere grænse i 1920, i virkeligheden var kalket.⁸⁸ Det var ganske morsomt, og det var med til at nedbryde den højstemte tilgang til genforeningen. Også i Berlingske Tidende fra den 10. juli 1970, dvs. dagen før genforeningen, var der en journalist, som undersøgte historien med den hvide hest. Journalisten skriver, at hesten kort tid efter genforeningen blev syg, og at ”dens hove ligefrem rådnede væk.”⁸⁹ Hvor man i 1920 oplevede kongens ridt som noget næsten profetisk, vælger man i 1970 at fortælle nogle tragikomiske historier om hesten, fx at den ikke var hvid, og at den rådnede op af sygdom. Det er en form for afklædning af kongen som mytisk fædrelandsfigur.

Næste del af analysen vil undersøge, hvorfor der i 1970 opstår en konflikt om genforeningens betydning i samtiden, og hvorfor der i 1970 sker så tydeligt et brud mellem de generationer, som er repræsenteret ved fejringen i Dybbøl Skanse. Derudover vil jeg fremhæve den danske identitet, der blev opstod i lyset af jubilæet i 1970.

Samtidsaktualisering og identitet

Der er ved genforeningsjubilæet i 1970 ingen klare erindringspolitiske funktioner, forstået på den måde at man ikke forsøgte at påvirke tilhørernes forestillingsverden. Men som det foregående afsnit indikerer, var der i 1970 en konflikt i forhold til, hvilken betydning man skulle tilskrive genforeningen

---

⁸⁷ Politiken (1), 12. juli 1970

⁸⁸ Adriansen, 2003 (352)

⁸⁹ Berlingske Tidende, 10. juli 1970

i jubilæets samtid, og denne konflikt gik især på, om man i 1970, dvs. 50 år efter genforeningen, stadig burde fejre den forening, som fandt sted mellem Sønderjylland og det resterende Danmark i 1920. De første talere ved genforeningsfesten i 1970, som var Keller Hansen, Baunsgaard og Fink, repræsenterede den ældre generation, som stadig tillagde genforeningen en meget symbolsk betydning, ligesom ved festlighederne i 1920. Med udvalgets erklærede mål om at ”takke genforeningsgenerationen”, blev de på mange måder for tilbageskuende i deres erindring om genforeningen. De formåede ikke, gennem deres erindringsbrug, at gøre genforeningen og selve genforeningsjubilæet aktuelt, og de formåede ikke at inddrage ungdommen. På den måde mislykkedes deres mål om, at fejringen skulle bidrage til, at de forskellige generationer på ny skulle berige hinanden med åndelige værdier og samles i et folkeligt fællesskab. En del af forklaringen på hvorfor det ikke lykkedes for den ældre generation at inddrage ungdommen, eller at gøre begivenheden relevant, er muligvis at finde i den samtid, som genforeningsjubilæet udspillede sig i. Som næste del af analysen viser formår Fink i sin tale at slå denne problemstilling an, og han skaber samtidig et billede af den samtidige identitet, som jubilæet bliver udtryk for. I kraft af sin funktion som historiker kan man i Finks tale antyde en mere pragmatisk tilgang til genforeningens betydning for markeringen i 1970, og hans fokus på nationalstaten bliver sat i relation til omverdenen:

”Det internationale samarbejde vil medføre, at statsgrænsens skarpheit vil fortone sig, og det vil igen sige, at der stilles større krav til det indre folkelige sammenhold, hvis vi skal gøre fyldest på vor plads i helheden. (...) Vi samles ikke alene for at tænke på genforeningen (...), men også for på tærsklen til en ny tid at bekræfte, hvem vi er.”⁹⁰

I denne formulering bliver det tydeligt, at genforeningen skal erindres, fordi det erindringsfællesskab, som ligger i genforeningen, er med til at cementere den danske identitet, hvor vi på tværs af generationer føres sammen. Den danske identitet er noget, som vi skal værne om i mødet med en tiltagende globaliseret verden. Fink mener, at den nye generation er åben for samarbejde med udlandet og øget internationalisering, men samtidig maner han til, at de unge ikke må glemme deres nationale ophav og derved tabe sig selv. Endvidere antyder både Schultz Hansen (2019) og Adriansen (2003) at fejringen i 1970 på mange måder blev et spejl på nogle af de historiske begivenheder, som fyldte i 1970’erne. Ungdomsoprør og studenteroprøre rundt omkring i verden kulminerede i 1968, og her forsøgte den unge generation især at gøre op med autoriteter og deres forældres generation og

---

⁹⁰ Fink, 1971

denne generations livsanskuelse, herunder de klassiske tilhørsforhold til nationalstaten. Fink uddyber denne iagttagelse i sin artikel fra 1989: ”Den bølge af kritik (...), som dengang skyllede ud over landet, kom i kølvandet på det såkaldte ungdomsoprør i 1968 (...) Her i Sønderjylland fik det følger for forløbet af den store 50-årsmindefest for Genforeningen den 11. juli 1970 på Dybbøl Banke.”⁹¹ Når man analyserer Seeberg og Leckbands taler og deres indhold, er der en antydning af, at fejringen i 1970 er en fiasko i forhold til udvalgets erklærede mål om at takke genforeningsgenerationen. Men Seeberg og Leckbands er måske mere et udtryk for, at genforeningen i grænselandet er sket fyldest, at de unge mennesker, som vokser op i Sønderjylland, i højere grad end deres bedsteforældre og forældre, føler, at de er rigtige danskere. For generationerne før dem, handlede danskheden om at se indad og især distancere sig fra omverdenen og tyskerne mod syd. For Seeberg og Leckband og den unge generation er der i højere grad et internationalt udsyn, hvilket betyder, at den yngre generation nok er knyttet til flere erindringsfællesskaber end deres forældre og bedsteforældre. Den ældre generation har i større grad været knyttet til enten Danmark eller Tyskland og der, hvor de levede og boede. Derudover er Seeberg og Leckbands taler et udtryk for en afvisning og en kritik af det stærkt nationale erindringsfællesskab, som den ældre generation knytter sig til.

Umiddelbart må man sige, at udviklingen i 1970 ikke lagde op til en stor markering af 75-året for genforeningen, og med Baunsgaards eget udsagn var denne fejring sidste mulighed for at takke genforeningsgenerationen. Men som næste del af analysen vil vise, så vendte genforeningen og genforeningsjubilæet tilbage med fornyet styrke, da man nærmede sig markeringen af 75-årsjubilæet i 1995.

Genforeningsjubilæet i 1995 – Fornyet interesse for genforeningen

60-årsjubilæet i 1980 var ikke et af de ”store” jubilæumsår, og der blev kun afholdt en regional fest i Dybbøl Skanser. Adriansen (2003) skriver i *Nationale symboler*, at mange, også i kølvandet på jubilæet i 1970, regnede med, at denne markering blev den sidste egentlige fest i skanserne. Men den politiske kultur og især de internationale strømninger, som prægede slutningen af 1980’erne og begyndelsen af 1990’erne, gjorde, at genforeningen og den fredelige deling af Sønderjylland i 1920, da den nærmede sig sit 75-årsjubilæum, igen blev aldeles aktuel. Dette resulterede i en langt større fejringen og markeringen end i 1970. Igen blev genforeningen og Dybbøl rammen om et nationalt

---

⁹¹ Fink, 1989

erindringsfællesskab, hvor danskerne mødtes på tværs af generationer og dyrkede de danske værdier, som endnu en gang blev skabt i lyset af genforeningens erindringshistorie.

I modsætning til festlighederne i 1970 var der, ved jubilæet i 1995, én overordnet tendens; man ønskede fra arrangørernes side at gøre op med ensidige nationale betragtninger på grænseproblematikken, og især forholdet mellem Danmark og Tyskland i grænseregionen. Ved jubilæumsfesten i 1995 var der, for første gang, indbudt en repræsentant for det tyske mindretal. Overvejelserne om, hvorvidt dette skulle ske, gav anledning til uenigheder mellem planlægningsudvalget og Sønderjyllands Amt, men med et ønske om at fejre ”åbenheden”, blev det alligevel vedtaget at man ønskede tysk deltagelse ved festen.

Et Europa i forandring, Berlinmurens fald og uroen i Østeuropa kom indirekte til at spille førsteviolin ved festlighederne i 1995, og genforeningen fik dermed et moderne og internationalt udsyn. Alligevel blev den fælles fortid og den nationale erindring dyrket på en sådan måde, at det kun har kunnet give anledning til misundelse hos udvalget fra 1970.

Planlægning og afvikling

Sprogforeningen⁹² tog i 1993 initiativ til genforenings 75-årsjubilæum i 1995. Formand for Sprogforeningen var dengang Jørgen Mågård. Sprogforeningen igangsatte et samarbejde mellem forskellige sønderjyske foreninger, og der blev oprettet et arbejdsudvalg. Man måtte hurtigt sande, at foreningernes kapacitet ikke kunne bære den store opgave, det var at facilitere genforeningsjubilæet, alene, og derfor tog man kontakt til Sønderjyllands Amt. Amtsborgmester Kresten Philipsen støttede hurtigt ideen om en folkefest, og Sønderjyllands Amt pådrog sig det overordnede praktiske og økonomiske ansvar for festlighederne. I Sønderjyske Månedsskrift fra oktober 1995 skrev Jørgen Mågård en artikel, i hvilken han reflekterede over planlægningen og afviklingen af jubilæet i 1995. I artiklen beskrev han indledningsvist arbejdsudvalgets mål med festen den 11. juli 1995:

I udvalget var vi enige om, at Dybbøl-festen skulle blive en god dansk fest (...) Med respekt for historien skulle den (festen, red.) også være et udtryk for Sønderjylland i dag, hvor fredelig sameksistens mellem danske og tyske sønderjyder har afløst tidligere tiders konfrontationer. Idet man samtidig erkendte, at den unge tyske generation ikke er

---

⁹² Stiftet i 1880 med det formål at støtte dansk sprog og kultur i Sønderjylland

ansvarlig for fortidens fejl, besluttede vi at indbyde det tyske mindretal i Nordslesvig til at bringe en kort hilsen under selve festen.”⁹³

Beslutningen om at indbyde en repræsentant fra det tyske mindretal gav anledning til en del uenigheder mellem samarbejdsudvalget og Sønderjyllands Amt. I Sønderjylland Amt var man bange for, at tiden endnu ikke var moden til at tage dette skridt, da det uvægerligt ville give anledning til en nationalpolitisk debat.⁹⁴ Amtet ville ikke risikere at støde de få tilbageværende i genforeningsgeneration. Fra planlægningsudvalgets side vurderede man dog, at kun ganske få havde levende erindringer fra genforeningen i 1920, og ”ved at vise både åbenhed og tolerance over for mindretallet og hermed markere, at Genforeningen trods nationale modsætninger er lykkedes på fredelig vis,”⁹⁵ blev det besluttet, at tiden var inde til at indbyde en tysk repræsentant.

Markeringen af jubilæet i 1995 blev væsentligt mere omfattende end markeringen i 1970, og det resulterede blandt andet i oprettelsen af det nye Grænse- og Genforeningsmuseum, ”Genforeningsspillene”, en flagstafet, som løb ned gennem Sønderjylland, en dansk/tysk bogudgivelse og selvfølgelig den store folkefest i Dybbøl. I tråd med festlighederne i 1970 blev begivenhederne i 1995 fyldt med nationale symboler, som trak paralleller til genforeningen i 1920. Den nationale, og til tider romantiserede dyrkning af kongen og de begivenheder, som fandt sted i 1920, vandt festlighederne i 1995 igen indpas. I dagene omkring genforeningen kunne man i aviserne især læse, hvordan kongehuset blev fremhævet, og hvordan begivenhederne fra 1920 blev dyrket og geniscenesat. I B.T. stod der: ”I går gentog historien sig. Solen skinnede - igen, og sønderjyder i tusindtal stod på tæer, da dronning Margrethe rejste i farfars fodspor,”⁹⁶. i Berlingske Tidende skrev de: ”Sceneriet i skanserne lignede bevidst det fra 1920.”⁹⁷ I samme tråd skrev Ritzaus Bureau at: ”Programmet for de to dage har hele vejen igennem ligget meget tæt op ad, hvad der foregik d. 10. og 11. juli 1920.”⁹⁸ Men i modsætning til festlighederne i 1970, gav forherligelsen og dyrkelsen af de begivenheder, som trak direkte spor til genforeningen i 1920 anledning til begejstring hos de deltagende. Det lykkedes altså umiddelbart for arbejdsudvalget i 1995 af binde fortid og nutid sammen. Hvordan og hvorfor, vil jeg komme nærmere ind på i næste del af analysen.

---

⁹³ Mågård, 1995 (249)

⁹⁴ Adriansen, 2003 (353)

⁹⁵ Mågård, 1995 (249)

⁹⁶ B.T., 11. juli 1995

⁹⁷ Berlingske Tidende, 12. juli 1995

⁹⁸ Ritzaus Bureau, 12. juli 1995

Indhold og fortolkning

Overordnet for de taler, som blev ved jubilæet i 1995, var, at den kollektive erindring, som fremstilledes, især byggede på tanken om den ”retfærdige grænse” og det danske demokrati. Der var, på tværs af talerne, konsensus om, at den fredelige grænsedragning og lykkelige afslutning, som genforeningen i 1920 var blevet symbol på, burde tjene som et godt eksempel for resten af verden, og blandt andet derfor skulle genforeningen fejres og markeres i 1995. I modsætning til jubilæet i 1970 fyldte symbolerne og myterne væsentlig mere i talerne i 1995. ”Kongen på den hvide hest”, flaget der kyskes, de sønderjyske piger som overrakte kongen flaget, var alle erindringssteder, som de fleste af talerne benyttede sig af, de er udgjorde sproglige erindringssteder, som indrammede og understregede genforeningens historiske forudsætning og baggrund. Det interessante er at undersøge, hvordan blandt andet disse erindringssteder blev brugt til at skabe forudsætningen for de erindringsfællesskaber, som genforeningsjubilæet i 1995 blev udtryk for.

Amtsborgmester Kresten Phillipsen indtog, som den første, talerstolen ved genforeningsjubilæet i 1995. Phillipsen italesatte indledningsvist ”spøgelset” fra 1970. Mange havde, som tidligere nævnt, spået, at fejringen i 1970 ville blive den sidste, men Phillipsen slog i sin tale fast, at der havde været en massiv opbakning til den aktuelle genforeningsfest i 1995. Phillipsen indledte sin tale med at sige, at der: ”kan være god grund til at tænke på, hvordan vi kan nyttiggøre vor fælles fortid i nutiden og i vores bestræbelser på at forbedre os på fremtiden.”⁹⁹ Det blev her tydeligt, at man for alt i verden ville undgå at begå de fejl, som blev begået i 1970, og Phillipsen understregede samtidig Finks pointe fra 1970 om ”ikke at holde på minderne for deres egen skyld.”¹⁰⁰ Phillipsens tale slog fast, at genforeningsmarkeringen i 1995 skulle se fremad og forberede danskerne på, hvad der kom i fremtiden, og på den måde forenes fortid, nutid og fremtid i jubilæet. For Phillipsen skulle genforeningsjubilæet i 1995 især handle om åbenhed: ”åbenhed over for den rivende europæiske udvikling,”¹⁰¹ men han slog samtidig fast, at ”kun når man ved, hvor man hører til, kan man være åben.” Genforeningen er i Phillipsens tale et vigtigt nationalt erindringssted: ”Genforeningen lærte denne landsdel, hvad det vil sige at være dansk, (og, red.) at være bevidst om sin nationale identitet.”¹⁰² Genforeningsjubilæet blev derved gjort til et vigtigt erindringssted for samlingen af nationen og oprettelsen af en dansk identitet. Phillipsen benyttede ligeledes sin genforeningstale til at tilkendegive sin mening om planerne om at inddele landet i regioner. Genforeningen handlede,

---

⁹⁹ Phillipsen, 1995

¹⁰⁰ Fink, 1971

¹⁰¹ Phillipsen, 1995

¹⁰² Phillipsen, 1995

som sagt, om åbenhed og samarbejde, og derfor valgte han at tale imod en opdeling af landet i regioner: ”Det samme budskab har jeg til de kræfter, der her i landet taler om at danne store regioner (...). Det ønsker vi ikke.”¹⁰³ Her blev det tydeligt, at genforeningen som kerneeksempel for en succesfuld samling af landsdele, blev brugt som modargument til forslaget om at adskille landet i regioner.

Daværende statsminister Poul Nyrup Rasmussen (S) indledte sin tale med at slå fast, hvorfor genforeningen skulle fejres og markeres: ”Genforeningen skal huskes og fejres. Fordi den blev skabt af folket selv (...) og fordi den måde, hvorpå grænsen blev fastlagt, byggede på noget meget enestående: en demokratisk afstemning.”¹⁰⁴ I Nyrups tale blev markeringen af genforeningen i 1995 på mange måder en direkte hyldest til eller fejring af det danske demokrati. I Nyrups tale blev det meget synligt, at genforeningsjubilæet i 1995 som erindringssted blev brugt til at underbygge en ide om, at demokrati, tolerance og åbenhed var noget specielt dansk: ”et ægte dansk demokrati,”¹⁰⁵ som i 1995 bandt Danmark sammen som nation. Nyrup kommer med flere pointer i sin tale, som jeg vil vende tilbage til senere i specialet. Inden formanden for BND Hans Heinrich Hansen, repræsentanten for det tyske mindretal i Nordslesvig, indtog talerstolen ved Dybbølfesten, havde der været en del polemik om, hvorvidt en tysk repræsentant skulle have taletid ved genforeningsfesten. Heinrich Hansen påpegede, at han var bevidst om, at han risikerede at støde især genforeningsgenerationens følelser ved at være indbudt til at tale ved denne keredanske nationale folkefest. Han imødekom frygten for at støde den ældre generation, ved at sige: ”Følelser og fornuft er for mig ikke modsætninger.”¹⁰⁶ Han benyttede lejligheden til, på vegne af det tyske mindretal, at vedkende sit medansvar for at modsætningerne mellem dansk og tysk var blevet alvorligt skærpet i 1930’erne og 1940’erne, og især under Danmarks besættelse fra 1940 til 1945, men han fremhævede også, at mindretallet havde lært af sine fejltagelser og efterfølgende erklæret loyalitet over for kongehuset, stat og grænse. Heinrich Hansens tale fik en del omtale i medierne i dagene efter genforeningsfesten, og han modtog også stor anerkendelse for talen.¹⁰⁷ Men det var budskabet om 2. Verdenskrig og det faktum, at han var tysk, som fyldte i medierne, som for eksempel i Berlingske Tidende dagen efter: ”Det tyske mindretals leder Hans Heinrich Hansen vedkendte sig mindretallets ansvar for »den mørke periode«.”¹⁰⁸ Selve genforeningsbudskabet, som han ellers omtalte som ”drømmen om en fredelige

---

¹⁰³ Phillipsen, 1995

¹⁰⁴ Nyrup, 1995

¹⁰⁵ Nyrup, 1995

¹⁰⁶ Hansen, 1995

¹⁰⁷ Schultz Hansen, 2019 (98)

¹⁰⁸ Berlingske, 12. juli 1995

sameksistens i vores grænseland”¹⁰⁹, blev ikke omtalt. Talen blev på en eller anden måde en mellemagt, som hverken rigtigt overraskede eller skuffede, og det mest bemærkelsesværdige ved talen var, at den overhovedet blev afholdt. På samme vis omtalte formanden for det Sydslesvigske Samråd og Sydslesvigsk Forening, Henrich Schultz, grænsedragningen fra 1920, og han sagde: ”I dag kan vi se, at afstemningsresultatet fra 1920 var rigtigt.”¹¹⁰ Dermed afslog han, på de danske sydslesvigeres vegne, drømmen om at flytte grænsen mod syd. De to repræsentanter for hvert deres mindretal, fik ved jubilæet taletid, men de fyldte ikke meget i den samlede fejring.

Jeg har, som tidligere nævnt, valgt at inddrage undervisningsminister Ole Vig Jensens tale. Han talte ikke ved selve festlighederne i Dybbøl den 11. juli 1995, men var samme dag hovedtaler ved jubilæumsfesten på Frederikshøj, stedet hvor Christian X i 1920 krydsede den tidligere grænse. Han beskrev i sin tale nødvendigheden i, at nationer har ”samlingspunkter” og ”opsamlede erindringer,”¹¹¹ som ifølge Vig udgør nationens rygrad. Han udtrykte det således: ”Fælles for os er den symbolkraft, der ligger i disse opsamlede erindringer. De er med til at holde sammen på os som et folk med fælles historie. Alle folk og nationer har behov for samlingspunkter, som kan skabe folkeligt sammenhold og fællesskab.”¹¹² Vig Jensen redegjorde også for, hvorfor vi fortsat skal fejre og markere genforeningen, og han gav tre årsager hertil, så længe de er: ”en realitet i menneskers erindring, kan medvirke til at udvide de unges historiske bevidsthed og har som mål at sikre os mod krig og overgreb.”¹¹³ Det, som han pointerer i sin tale, er, at genforeningen og genforeningsjubilæet er et nationalt erindringssted, som ifølge Vig Jensen skal være med til at forme fremtiden og sikre os mod, som han udtrykte det: ”krig og overgreb” Her hentydede han især til nogle af de uroligheder og krige, som i 1990’erne prægede dele af Østeuropa.¹¹⁴ Samtidig tydeliggjorde han, at markeringen af genforeningen kun giver mening, hvis vi fortsat sørger for inddrage de unge og deres forventninger til fremtiden.

”Jeg ser ikke noget formål med at festliggøre denne dag, hvis det medfører, at vi – som tilhører den ældre generation – blot bruger anledningen til at se tilbage på en ”svunden tid”. Det vil kun medføre, at de unge generationer ikke gider beskæftige sig med vore

---

¹⁰⁹ Hansen, 1995

¹¹⁰ Schultz, 1995

¹¹¹ Vig Jensen, 1995

¹¹² Vig Jensen, 1995

¹¹³ Vig Jensen, 1995

¹¹⁴ Vig Jensen, 1995

erfaringer, fordi de ikke har del i dem. Det får de kun, hvis vi indtænker dem i vor fælles fremtid.”¹¹⁵

På den måde tager Vig Jensen kvælertag på den problemstilling, som man oplevede i 1970, hvor der opstod en tydelig konflikt om, hvilken rolle genforeningen skulle tilskrives i nutiden. Han giver i talen udtryk for, at det vigtigste ved fejringen i 1995 er, at fortiden, nutiden og fremtid forenes: ”Kongen på den hvide hest er symbolet på, at folk gennem afstemningen selv afgjorde deres nationalitet. Det har med ægte folkestyre at gøre. Og det er det budskab, som vi fejrer og giver videre til nye generationer.”¹¹⁶ Dermed slog undervisningsministerens fast, at den betydning, som genforeningen i 1995 blev tilskrevet, var, at fremtiden skulle bygges på folkestyre og demokrati.

Både Vig Jensen, Nyrup og Phillipsen fremhævede i deres taler, at Europa var i forandring. Nyrup påpegede, at der efter kommunismens sammenbrud skete en opblomstring af nye europæiske stater, og han italesætter i den forbindelse frygten for neonationale opsving, eller yderliggående nationalisme: ”Det er vigtigt at kende forskel på nationalfølelse og den nationalisme, der hærger mange steder i Europa (...) Nationalismen når den er værst (har, red.) ikke plads til anderledestænkende eller mindretal.”¹¹⁷ I den forbindelse fremhævede han *vores* model, den ”dansk/tyske model for sameksistens”, den model som fejres og markeres ved genforeningsjubilæerne: ”Den dansk/tyske model for sameksistens har vakt international opmærksomhed (...) Den kan måske give inspiration og håb.”¹¹⁸ Danmark blev ved jubilæet i 1995 fremstillet som et forgangsland i forhold til de konflikter, som fyldte rundt omkring i verden. Vig Jensen fremhæver også *den slesvigske model*: ”Det er min opfattelse, at vi indtil nu har løst opgaven på en sådan måde, at vi godt kan være et forbillede for Europa og resten af verden”.

Det er generelt for talerne i 1995, at de bærer præg af megen selvros, og at løsningen på alverdens problemer ville være den samme løsning som fandt sted i 1920. Her glemmer man, at der forud for selve genforeningen 1920, som redegjort for i den historiske kontekst, var ført to slesvigske krige. Men ikke desto mindre blev erindringen om genforeningen i talerne et udtryk for, at vi må værne om demokratiet og bekæmpe nationalismen for at undgå nye konflikter og krige i et Europa under forandring.

---

¹¹⁵ Vig Jensen, 1995

¹¹⁶ Vig Jensen, 1995

¹¹⁷ Nyrup, 1995

¹¹⁸ Nyrup, 1995

Samtidig med at talerne ved selve genforeningsjubilæet priste åbenhed og internationalt samarbejde, var der ved jubilæet i 1995 en tendens til dyrkelse og forherligelse af selve genforeningens historie. Det betød, at der på flere måder var to modsatrettede tendenser, nemlig en national dyrkelse af fortiden og et internationalt udsyn, som tilsyneladende formåede at sameksistere ved jubilæet i 1995. Det nationale blev fremhævet og brugt i talerne, og undervisningsministeren omtalte det som ”opsamlende erindringer”, men det kom især til udtryk i de medier, som dækkede jubilæumsmarkeringen. I dagene inden jubilæet var der flere artikler og indslag, som gik bag om genforeningen i 1920, og i dagene efter var der flere medier, som dækkede begivenhederne ved festen i Dybbøl. Medierne cementerede det særligt danske ved genforeningsjubilæet. Berlingske Tidende havde en artikel med titlen ”Kærnedanske taler”¹¹⁹ referende til de taler, som blev afholdt ved genforeningsjubilæet den 11. juli 1995. Selve dyrkelsen af fortiden og historien var ligeledes meget tydelig i forbindelse med oprettelsen af det nye Grænse- og Genforeningsmuseum. Her kom dyrkelsen af den nationalhistoriske erindring klart til udtryk i museets udstilling, hvor man valgte at udstille objekter og klenodier fra genforeningen i 1920. Den afmystificering og afklædning af kongen, som fandt sted i 1970, blev afløst af en ny forherligelse af fortiden. B.T bragte en artikel, hvor der stod, at ”Nationale minder er gode at varme sig på.”¹²⁰ Det er på alle måde en helt anden tilgang til de historiske begivenheder, end den vi så i 1970. Der var i medierne i 1995 ikke en dybere kritik af fejringen og markeringen af genforeningen. Generationsopgøret fra 1970 synes på baggrund af mediedækningen i 1995 at være afløst af en konsensus om, at genforeningen som nationalt erindringssted var værd at fejre og markere, en konsensus som tilsyneladende også fyldte i de taler, som blev afholdt ved selve genforeningsfesten. Der var således umiddelbart ingen reel fortolkningskonflikt at spore ved genforeningsjubilæet i 1995, og jubilæet som erindringssted for samlingen af Danmark blev tilskrevet en stor symbolsk værdi i nutiden.

Samtidsaktualisering og identitet

Som den forudgående del af analysen antydede, havde nogle af talerne i 1995 klare erindringspolitiske interesser. Det kom tydeligst til udtryk i statsministerens tale, hvor der blev lagt vægt på, at genforeningen skulle tjene som eksempel på fredelige sameksistens, og at det er det, vi danskere og resten af verden skal stræbe efter: ”Det er sådan et demokrati, vi har og fortsat skal have

---

¹¹⁹ Berlingske Tidende, 12. juli 1995

¹²⁰ B.T.11. juli 1995

i Danmark. Det er godt at være dansk.”¹²¹ Med fortiden i centrum forsøgte Nyrup og de andre talere at påvirke tilhørernes, det vil sige danskerens, holdninger, værdier og følelser. Genforeningsjubilæet blev aktivt brugt til at sætte en aktuell politisk dagsorden om nødvendigheden af europæisk åbenhed og demokratisk fremtid, som Nyrup udtrykte det: ”Det forekommer mig, at det er vigtigt i dag og dagene, der kommer (...), det er måske Europas allervigtigste opgave for fredens og menneskehedens skyld”¹²², at sikre demokratiet og den fredelige sameksistens, ligesom genforeningen gjorde i 1920.

Ved at se nærmere på dyrkelsen af den nationale erindring, som foregik omkring jubilæet i 1995 og talernes internationale udsyn, kan jeg undersøge, hvordan genforeningen ved jubilæet i 1995 blev brugt til at skabe en samtidig dansk identitet. Ole Vig Jensens tale viste tydeligt, hvordan genforeningen i 1995 blev brugt til at skabe en kollektiv identitet, hvor danskerne defineres og fremstilles som et fredeligt, demokratisk og tolerant folkefærd. I indledningen til sin tale fremhævede Vig Jensen ”Kongen på den hvide hest”. Han argumenterede for, at i den ældre generation blev kongen symbol på genforeningen, og i de efterkommende generationer er det især fotografier og malerier af dette øjeblik, kongen på hesten, som bærer erindringen omkring genforeningen. Vig Jensen beskrev, hvorfor ”Kongen på den hvide hest” var blevet så betydningsfuldt et erindringssted for dansk identitet i 1995. Han udtrykte det således: ”En grænseoverskridende ubevæbnet konge på en hvid hest, der modtager blomster fra en lille sønderjysk pige ved at tage hende op til sig, det *passer* til os.”¹²³ Med ”os” mener han danskerne. I Vigs tale bliver danskerne fremstillet som et fredeligt og ubevæbnet folk. Ifølge Vig Jensen har danskerne en uhøjtidelighed over sig, hvor kongen ikke er fremmedgjort for folket, og hvor der er en forening på tværs af generationer og livsbane. Med genforeningen som erindringssted for etableringen af Danmark som nationalstat, blev der i 1995 skabt en identitet, som især byggede på den fredelige, retfærdige og demokratiske beslutning, der lå bag genforeningen i 1920. Men udover at danskerne tilskrives disse kvaliteter, tilskrives de også et stort internationalt udsyn og åbenhed. Danskernes evne til at udvise denne åbenhed internationalt, var ifølge talerne tildeles på grund af vores stolte fælles fortid, herunder genforeningen i 1920.

Genforeningsjubilæet blev et afgørende nationalt erindringssted for konstruktionen af en samtidig dansk identitet, og Nyrup gjorde i sin tale meget ud af at forklare, hvordan vi som danskere skulle begå os i verden, og hvordan vi skulle fastholde vores danske identitet, når verden bliver mere international: ”Vores hverdag er blevet mere international. Men som danskere føler vi, at vi hører med til et dansk fællesskab, at vi bærer på en fælles arv, og at vi er bundet sammen med et

---

¹²¹ Nyrup, 1995

¹²² Nyrup, 1995

¹²³ Vig Jensen, 1995

fællessprog.”¹²⁴ Han underbyggede, hvad denne fælles arv bygger på: ”Nationalfølelsen forbinder glæden og stoltheden over at være dansk, med åbenhed, forståelse og respekt for andre kulturer (...) den gode danske nationalfølelse. Det danske sindelag – er ensbetydende med at kende sit tilhørssted, sit sprog, sine rødder og sin kultur.”¹²⁵ Det er den samme identitet, som Phillipsen fremhævede, da han sagde: ”Kun når man ved, hvor man hører til, kan man være åben” og som Vig satte ord på, da han omtalte ”opsamlede erindringer”. Den identitet, som skabes i talerne, byggede således især på tanken om, at det var demokrati, åbenhed og tolerance, der bandt danskerne sammen i 1995. Samtidig var det de egenskaber, som danskerne skulle bidrage med i internationale sammenhæng. Nyrup udtrykte det således:” Når man har fundet sig selv og sin identitet, når man ved hvem man er, når ens egen selvrespekt er i orden, ja så har man også tolerance og respekt for andre”¹²⁶. Det blev således især i Phillipsens, Nyrups og Vigs genforeningstaler forsøgt at skabe en samtidig dansk identitet, som i 1995 understregede, at danskerne var et fredeligt og demokratisk folkefærd, som, med en stolt fælles fortid, kunne agere forgangland i internationale relationer.

Genforeningsjubilæet i 2020 – Verdens bedste grænse?

Som det vil fremgå gennem specialet, har fejringen af genforeningens 100-årsjubilæum i 2020 ikke været mulig at gennemføre som planlagt. Det skyldes den nuværende situation med COVID-19. Dette har, som jeg har redegjort for i kildeafsnitte, også haft indflydelse på udførelse af den analyse, som jeg havde intentioner om at foretage på genforeningsjubilæet i 2020. Først og fremmest er den store genforeningsfest i Dybbøl Skanser, den 11. juli 2020, udsat til 2021. Det har konkret betydet, at jeg ikke har kunnet undersøge selve genforeningsfesten som erindringssted for samlingen af Danmark som nationalstat på samme måde, som jeg har gjort i de forudgående dele af analysen. Men som analysen vil vise, så har intentionen om at fejre 100-års jubilæet fra begyndelsen af året været meget markant. Som nævnt i indledningen blev fejringen allerede igangsat ved en konference på Christiansborg den 10. januar 2020, og samme aften blev der afholdt en stor gallaforestilling på Det Kongelige Teaters Gamle Scene, som blev sendt live på DR1. I løbet af februar og marts blev der i forbindelse med afstemningsdagene, den 10. februar og 14. marts 1920, sendt live fra afstemningsfester i Sønderjylland og ved den officielle genforeningsdag, den 15. juni 2020, blev der

---

¹²⁴ Nyrup, 1995

¹²⁵ Nyrup, 1995

¹²⁶ Nyrup, 1995

på DR live-transmitteret taler og sange fra en scene i Dybbøl, samt sendt et stort interview med Dronning Margrethe. Til gengæld var der, mod min forventning, ingen store markeringer den 10. og 11. juli 2020, hvor man ellers skulle have afholdt den store genforeningsfest i Dybbøl Skanser. Analysen af genforeningsjubilæet i 2020 vil derfor fokusere på den tilrettelæggelse, som lå forud for den planlagte genforeningsfest. Her tænkes på den officielle iscenesættelse af genforeningen i 2020, det officielle *genforeningen-teater* om man vil, og den betydning genforeningen tilskrives i 2020.

Planlægning og afvikling

Selve organiseringen af genforeningsjubilæet i 2020, virkede ved første øjekast væsentlig mere kompleks, end ved de forudgående undersøgte jubilæer. Overordnet set var der tre instanser, som udgjorde rygraden i organiseringen af jubilæet, nemlig Sekretariatet for Genforeningen i 2020, Det Sønderjyske Præsidium og den statslige styregruppe, derudover blev initiativet til selve genforeningsjubilæet ikke taget i lokale sønderjyske foreninger, som det var tilfældet i 1970 og 1995.

Jeg vil indledningsvis redegøre for de tre instanser, som jeg lige har præsenteret. På Aabenraa rådhus blev der i juni måned 2017 oprettet Sekretariatet for Genforeningen i 2020, og formanden for sekretariatet blev Simon Faber. Simon Faber kommer fra Sydslesvig og har tidligere været overborgmester i Flensborg. Sekretariatet havde det overordnede ansvar for koordineringen af den nationale markering af genforeningen i 2020, og det var således det samlende organ, der skulle samle de initiativer, som ønskedes planlagt i forbindelse med genforeningsjubilæet. Det Sønderjyske Præsidium, eller Præsidiat, udgjorde sammen med den statslige styregruppe jubilæets officielle kerne og fastsatte de overordnede strategiske rammer for markeringen. I Præsidiatet sad repræsentanter for syv syd- og sønderjyske kommuner, Region Syddanmark, regeringen og andre interessenter, bl.a. repræsentanter for de to mindretal, sønderjyske foreninger og virksomheder. Formand for Præsidiatet blev Aabenraas borgmester Thomas Andersen. I den statslige styregruppe var der repræsentanter fra Statsministeriet, Udenrigsministeriet, Kulturministeriet og Undervisningsministeriet samt regeringens repræsentant i Præsidiatet. Kulturministeriet besad formandsposten i den statslige styregruppe. Den statslige styregruppe havde det overordnede strategiske ansvar for den statslige involvering i genforeningsmarkeringen. Det indebar blandt andet, ifølge *Kommissorium for styregruppen for planlægning af regeringens deltagelse i genforeningsjubilæet 2020* at styregruppen havde ansvaret for:

”at sikre, at der gennemføres konkrete initiativer, der skal fremme opmærksomheden omkring jubilæet nationalt, herunder eks. udarbejdelse af undervisningsmaterialer, afholdelse af debatarrangementer, el. lign. m.v. (...) at koordinere øvrige relevante aktørers involvering ved konkrete arrangementer, herunder f.eks. Kongehuset, Folketinget, Folkekirken (og red.) at sikre, at der er officiel deltagelse på højt niveau ved udvalgte markeringer.”¹²⁷

Det fremgår af den statslige styregruppes arbejdsopgaver, at de især skulle forsøge at foranstalte officiel deltagelse ved de arrangementer som ønskedes afholdt i forbindelse med markeringen af genforeningsjubilæet i 2020. Allerede inden jeg havde foretaget en egentlig analyse af indholdet af genforeningsjubilæet og den betydning, som genforeningens tilskrives i 2020, var det tydeligt at organiseringen af jubilæet i 2020 var blevet væsentlig mere statslig end ved genforeningsjubilæerne i 1970 og 1995. Det var store statslige og officielle instanser, herunder Folketinget og forskellige ministerier, som sammen med Præsidiets skulle være med til at forme og iscenesætte jubilæet og derved den officielle fortolkning af genforeningen i 2020, og som formidlere af jubilæet så man blandt andet Danmarks Radio, Det Kongelige Teater og Kongehuset. På den måde adskilte jubilæet i 2020 sig fra jubilæerne i 1970 og 1995, hvor der var en mere lokal forankring i organisering af markeringen. En anden arbejdsopgave for den statslige styregruppe var, at: ”at undersøge muligheden og hensigtsmæssigheden af tillige at benytte jubilæet til på passende vis at markere de gode relationer mellem Danmark og Tyskland.”¹²⁸

Dette resulterede i, at den daværende udenrigsminister, Anders Samuelsen (LA), og hans tyske kollega, Heiko Mass (SPD), i 2017 udråbte 2020 til et dansk-tysk kulturvenskabsår. Dette har betydet, at man sideløbende med genforeningsjubilæet i 2020 har markeret dansk/tysk kulturudveksling. Dette understreges også af sekretariatsformand Simon Faber, som i et interview har sagt: ”Vi markerer hele Danmarks Genforening. Men vi er også meget bevidste om, at denne markering har et internationalt perspektiv, ikke mindst i forhold til Tyskland (...). Forholdet til Tyskland bliver et af temasporerne i genforeningsjubilæet i 2020.”¹²⁹ Hvilken betydning denne udtalelse skal tilskrives, vil jeg redegøre for i næste del af analysen.

---

¹²⁷ Kulturministeriet, 2017

¹²⁸ Kulturministeriet, 2017

¹²⁹ Kilde 6. Interview med sekretariatsformand Simon Faber

Sammen med den statslige styregruppe havde Præsidiets desuden beskrevet formålet for markeringen af genforeningen i 2020, hvor der blandt andet står, at:

”Markeringen af jubilæet har flere formål:

- At styrke bevidstheden om Genforeningens skelsættende politiske og kulturelle betydning for hele det danske samfund, for vores nationale selvforståelse og for venskabet til Tyskland, både i Sønderjylland og i hele Danmark.
- At medvirke til at øge kendskabet til det historiske forløb omkring indlemmelsen af Sønderjylland i Kongeriget og tydeliggøre det europæiske perspektiv i det dansk-tyske grænseland.”¹³⁰

Det bliver i formålsbeskrivelsen meget tydeligt, at genforeningen, som historisk begivenhed, bliver forsøgt iscenesat som et vigtigt erindringssted for etableringen af Danmark som nationalstat. Når man, fra arrangørens side, ønsker at fremhæve ”den skelsættende politiske og kulturelle betydning,”¹³¹ som genforeningen havde for hele det danske samfund og vores nationale selvforståelse, kan det tolkes således, at den politiske betydning er etableringen af nationalstaten, og den kulturelle betydning er oprettelsen af en samlende dansk identitetsforståelse. Derudover er der det internationale udsyn, hvor det europæiske perspektiv og venskabet med Tyskland fremhæves; altsammen noget som jeg vil vende tilbage til senere i analysen.

Udover planlægningen og afviklingen af den store genforeningsfest i Dybbøl Skanse, den 11. juli 2020, og andre fysiske aktiviteter i forbindelse med jubilæet, så er selve markeringen af 100-års jubilæet samlet under begivenheden Genforeningen2020. Begivenhedens officielle hjemmeside, Genforeningen2020.dk,¹³² redigeres af Sekretariatet for Genforeningen 2020 og støttes af Region Syddanmark og Kulturministeriet. Det er en naturlig udvikling, at en stor del af markeringen er blevet gjort tilgængelig på internettet, jeg vil i analysen se på, hvilken fortolkning der præsenteres på hjemmesiden, og hvilken betydning genforeningen herigennem tilskrives i 2020.

---

¹³⁰ Det Sønderjyske Præsidium, 2017 (2019)

¹³¹ Det Sønderjyske Præsidium, 2017 (2019)

¹³² Kilde 1. Genforeningen2020's officielle hjemmeside

Indhold og fortolkning

Det er tydeligt, at markeringen af genforeningen i 2020 er vokset sig meget større, end det var i både 1970 og 1995, hvilket kan hænge sammen med det faktum, at det er 100-års jubilæet, og at det derfor skal fejres med bravur. Hvis man kigger i kalenderen på genforeningens hjemmeside, så var der i juli måned 2020 over 1.500 afholdte og planlagt arrangementer henover første halvdel af året. Folketingets formand, Henrik Dam Kristensen, slog ligeledes fast ved konferencen på Christiansborg den 10. januar 2020, at: ”Genforeningsjubilæet tegner til at blive et af de største nationale jubilæer i mange årtier med næsten 1.000 arrangementer over hele landet.”. Arrangørerne har både været lokale foreninger, fx *Historisk Samfund for Sønderjylland*, og andre lokale grænseforeninger. Derudover er der som tidligere nævnt store statslige organisationer som Det Kongelige Teater og DR - som i forbindelse med jubilæet har lavet flere programmer, bl.a. *Grænseland* og *Sønderjysk* for begyndere. Folketinget og Kongehuset, herunder Dronning Margrethe har ligeledes medvirket i flere interviews og arrangementer omkring markeringen. Alene disse eksempler tegner på mange måder et godt billede af, hvordan erindringskulturen omkring genforeningen er taget til i styrke ved genforeningsjubilæet i 2020. Alle disse tiltag underbygger argumentet om, at genforeningen er et af det stærkeste og mest symbolske erindringssteder, vi har i Danmark. Men hvordan bliver genforeningen fortolket ved alle disse tiltag, og hvilken relevans tilskrives genforeningen i 2020?

Ved genforeningsjubilæet i 2020 er der især to tendenser, som skal fremhæves. Som tidligere beskrevet bliver forholdet til Tyskland fremhævet og tilskrives en stor betydning, men derudover er der, ligesom ved jubilæet 1995, stor fokus på det danske demokrati og den grænsedragning, som fandt sted efter afstemningen i 1920. I DR's dokumentariske dramaserie *Grænseland*, afsluttede værten Lars Mikkelsen serien med at sige: ”Verdens bedste grænse, mener nogle. Fordi dem, der boede her, selv var med til at bestemme, hvor grænsen skulle gå”¹³³. På den måde byggede DR videre på grundfortællingen om den fredelige og demokratiske afslutning, som genforeningen er blevet et symbol på i dag. Endnu en gang påpeges det at den dansk/tyske model fra 1920 er værd at fremhæve. Det sammen gør sig gældende i Statsminister Mette Frederikssens tale for genforeningsfejringen den 10. januar 2020, hvor hun sagde: ”Nationen blev helet (...). Ikke med vold og magt. Ikke med krige og konflikter (...). Nej. Denne gang fandt vores forfædre grænsen med en fredelige folkeafstemning (...). I respekt for hinanden. (...) jeg tror ikke, der er mange steder i verden – om nogen – hvor en

---

¹³³ Kilde 7. DR's program *Grænseland*

grænse er tegnet så demokratisk.”¹³⁴ Igen fremhæves den demokratiske afslutningen på genforeningen som en af de vigtigste årsager til, at vi i 2020 skal markere og fejre genforeningen. Frederiksen understregede yderligere dette argument ved at sige: ”Genforeningen er ikke alene en vigtig del af vores historie. Den trækker tråde frem til vores egen tid. Til hvem vi er i dag. Vi er et land, som beslutter store ting i fællesskab. Lytter til hinanden. Og tager ansvar for hinanden.”¹³⁵ Det er i Frederiksen's tale tydeligt, at genforeningen i 2020 handler om at fejre demokratiet og den frie vilje, og i talen formår Frederiksen igennem genforeningen at forene fortid og nutid. På samme måde indledte Folketingets formand, Henrik Dam Kristensen, sin tale ved konferencen på Christiansborg den 10. januar 2020 med at sige: ”Genforeningen, som vi skal markere og festligholde i stor stil i 2020, er en af de vigtigste enkeltstående begivenheder i det 19. århundrede i Danmark.” Derved tydeliggjorde Dam Kristensen at genforeningen er et stærkt nationalt erindringssted og i 2020. Han udtrykte samtidig, hvorfor genforeningen er så vigtig at markere: ”Genforeningen har defineret Danmark som nation. Og den blev rammen for den fortsatte demokratisering og udvikling af nationalstaten.” I citatet er det helt tydeligt, at genforeningen i 2020 bliver erindringssted for udviklingen og etableringen af Danmark som nationalstat, og Dam Kristensen påpeger ligesom Frederiksen, hvilken betydning genforeningen spiller for forståelsen af det danske demokrati: ”Genforeningen havde også den indirekte betydning, at parlamentarismen blev knæsat som styreform i Danmark.”¹³⁶ I både Frederiksen og Dam Kristensen's taler bliver det meget tydeligt, at genforeningen som erindringssted for samlingen af nationalstaten i 2020 bygger på et erindringsfællesskab, der fremhæver betydningen af demokratiet og det frie valg. Ligeledes kan man på Genforeningen2020.dk, under ”Temaer”¹³⁷ finde teamet: ”Danmarks etablering som nationalstat - og fremtiden”¹³⁸. Under temaet står følgende: ”Efter udskillelsen af Dansk Vestindien i 1917 og Island i 1918 blev grænsedragningen i 1920 fuldbyrdelsen af Danmarks etablering som nationalstat.” Derved bliver det endnu en gang helt tydeligt, at genforeningen i 2020 står som erindringssted for etableringen af Danmark som nationalstat, og at den betydning, som genforeningen tilskrives i 2020, bygger på ideen om, at Danmarks etablering som nationalstat skete på en fredelig og demokratisk måde, og at vi bl.a. derfor bør fejre og markere genforeningen i 2020. Den anden tendens, som har været stærkt repræsenteret ved genforeningsjubilæet i 2020 er forholdet til Tyskland, og netop

---

¹³⁴ Frederiksen, 2020 (1)

¹³⁵ Frederiksen, 2020 (1)

¹³⁶ Dam Kristensen, 2020

¹³⁷ Temaerne er tænkt som inspiration til undervisningsforløb

¹³⁸ Kilde 8. Temaer fra Genforeningen 2020

forholdet til Tyskland og den betydning, det tilskrives, er værd at undersøge nærmere, blandt andet fordi denne tendens især adskiller sig fra den betydning som genforeningen blev tilskrevet ved jubilæerne i 1970 og 1995. På den måde bliver det muligt at undersøge, hvordan genforeningens erindringshistorie bliver tillagt forskellige betydninger på tværs af tid. Som det blev præsenteret tidligere i afsnittet, så var en af den statslige styregruppes arbejdsopgaver ”at undersøge muligheden og hensigtsmæssigheden af tillige at benytte jubilæet til på passende vis at markere de gode relationer mellem Danmark og Tyskland.”¹³⁹ Derfor havde styregruppen, sammen med Præsidiets, blandt andet fokuseret på arrangementer, som havde til formål at ”bekræfte det gode naboskab til Slesvig-Holsten og Tyskland.” Som tidligere nævnt resulterede dette blandt andet i, at 2020 blev udråbt til at være dansk-tysk venskabsår, og den tyske udenrigsminister, Heiko Mass, har i den forbindelse udtalt, at ”Det dansk-tyske forhold er mere end bare et godt partnerskab. Det er præget af venskab og tillid.”¹⁴⁰ Der blev nedsat en styregruppe for planlægningen af venskabsåret med repræsentanter fra Slots- og Kulturstyrelsen, Goethe-Institutet, Danmarks Ambassade i Tyskland, Den Tyske Ambassade i Danmark og Sekretariatet for Genforeningen 2020. Det dansk-tyske venskabsår kan være med til at tydeliggøre, hvilken betydning genforeningen tilskrives i et nutidigt perspektiv. I det officielle program ”Danmark Deutschland Kultur 2020”, kan man på de første sider læse, hvordan kulturvenskabsåret og genforeningen bliver sammenvævet. Tysklands ambassadør i Danmark, Detlev Rünger, står citeret for at have sagt: ”I 2020 fejrer Danmark sin genforening. I fællesskab markerer vi det dansk-tyske kulturelle venskabsår 2020. (...) Vores gode naboskab og tillidsfulde partnerskab, (...) arbejder for en omstilling til vedvarende energi og for at beskytte klimaet.”¹⁴¹ På den måde får ambassadøren ikke alene knyttet genforeningens 100-års jubilæum til den dansk-tyske kulturudveksling, men han får også knyttet jubilæet sammen med en af tidens helt store politiske temaer: miljø og grøn omstilling. Netop denne kobling er nok ikke helt tilfældig, hvorfor vender jeg tilbage til den. Genforeningsjubilæet i 2020 handlede altså ikke kun om at skabe et erindringsfællesskab og en kollektiv erindring for danskerne, men man forsøgte ligeledes at skabe et erindringsfællesskab, hvor tyskerne bliver en aktiv del af vores historien og fortællingen omkring genforeningen for på den måde at skabe et grundlag for en kulturel og erhvervsmæssig udveksling mellem landene.

---

¹³⁹ Kulturministeriet, 2017

¹⁴⁰ Mass, 2020

¹⁴¹ Rünger, 2020

Denne udvikling i brugen af genforenings historie står på mange måder i kontrast til nogle af de tendenser, som jeg redegjorde for ved jubilæerne i 1970 og 1995. I 1970 var det tydeligt, at man ikke ønskede tysk repræsentation ved selve genforeningsjubilæet i Dybbøl Skanse, og der blev i flere af talerne fra den ældre generation fortsat skabt et skel mellem danskerne og tyskerne. I det tidligere omtalte RUC-projekt *Det Lyder som et Eventyr... Historiefortællinger om grænselandet i 75året for Slesvigs deling* fra 1995 har projektets forfatter, Dorthe Hove Olesen, et afsnit, som har overskriften: *Kan man samarbejde med en tysker?*, hvori hun redegøre for den diskussion, der fandt sted forud for repræsentanten for det tyske mindretal, Poul Leckbands tale ved genforeningsjubilæet i 1995. Denne overskrift siger noget om det politiske klima i 1995, og den antyder samtidig, at tysk repræsentation ved det vigtigste danske erindringssted fortsat gav anledning til diskussion og uenighed i 1995. Det viser, hvordan genforeningen skiftende har ændret betydning og relevans i sin samtid. Jeg ville således aldrig overveje at have et afsnit med samme ordlyd i dette speciale. Det er tydeligt, at forholdet til Tyskland og især involveringen af Tyskland er taget til og har betydning for hvilken betydning genforeningen tilskrives i 2020.

Samtidsaktualisering og identitet

Som forudgående afsnit viser, var der ved genforeningsjubilæet i 2020 klare erindringspolitiske interesser i, hvordan genforeningen blev iscenesat, og hvilken betydningen den tilskrives. Den daværende kulturminister, Mette Bock (LA), kunne også i 2017 offentliggøre statens pulje på 10 mio. kroner til markeringen af genforeningen,¹⁴² og i regionsrådet i Region Syddanmark blev der afsat knap 2 mio. kr. fra Kulturpuljen til tre arrangementer,¹⁴³ herunder den aflyste genforeningsfest i Dybbøl Skanse den 11. juli 2020. I 1970 løb udgifterne til hele jubilæet op til 150.000 kroner,¹⁴⁴ og i 1995 var genforeningsmarkeringen budgetteret til ca. 775.000 kroner¹⁴⁵. Det ville være fejlagtigt at sammenligne budgetterne fra 1970 og 1995 med 2020, men det siger alligevel noget om størrelsesordenen og hvor mange offentlige midler der blev lagt i jubilæumsmarkeringen i 2020. I kraft af at den statslige styregruppe sammen med Præsidiets udgør den officielle forankring og derfor er dem som fastsætter de overordnede strategiske rammer for markeringen, er det tydeligt at genforeningen som erindringssted i 2020 også udgør en politisk arena. En arena hvor der er en interesse i at konstruerer erindringsfællesskaber som har til formål at præge de medvirkende,

---

¹⁴² Kilde 6. Interview med sekretariatsformand Simon Faber

¹⁴³ Kilde 9. Region Syddanmark

¹⁴⁴ Budget over festlighederne i 1970 i 1995 i Skaarup Johansson m.fl., 2005 (55)

¹⁴⁵ Notat om økonomi i Genforeningsfestlighederne i 1995 i Skaarup Johansson m.fl., 2005 (64)

danskernes, forestillingsverden og holdninger til blandt vores naboer i syd. På Genforeningen2020.dk, som redigeres af Sekretariat for Genforeningen 2020 og Kulturministeriet, har de ligeledes et tema med titlen: ”Erhvervsudvikling og vækstperspektiver”, og her skriver de indledningsvis:

”Tyskland er Danmarks største eksportmarked og vigtigste partner i Europa. Samtidig deler Danmark med Tyskland sin eneste landegrænse og en grænseregion, som er et historisk eksempel på udvikling af godt naboskab. I EU deler Tyskland og Danmark oftest også interesser og værdier – ikke mindst når det gælder økonomisk politik og udviklingen af det indre marked.”¹⁴⁶

Her fremhæves den dansk/tyske model endnu engang som noget unikt i et internationalt perspektiv. I denne formulering bliver genforeningsjubilæet 2020 samtidig gjort til erindringssted for etableringen af et godt samarbejde, som både inddrager økonomisk politik og kulturudveksling. Det dansk-tyske kulturvenskabsår, som blev initieret af den danske og den tyske udenrigsminister, handler altså ikke kun om at fejre vores fælles fortiden og dansk-tysk kulturudveksling, det handler i lige så høj grad om at styrke det dansk-tyske erhvervsamarbejde, for eksempel når det kommer til grøn omstilling, som den tyske ambassadør udtrykte det. Uden at kunne vide det med sikkerhed, hænger det erhvervsmæssige perspektiv sammen med den tiltagende statslige organisering, som jeg redegjorde for i det forudgående afsnit. Det er i den forbindelse oplagt at antage, at politikerne på Christiansborg i lige så høj grad forsøgte at præge tyskernes syn på danskerne og især gøre dem opmærksomme på vores samarbejdsvillighed, når det kommer til både kulturel og erhvervsmæssig udveksling og eksport.

Genforeningsjubilæet i 2020 blev mere erindrings- og identitetspolitisk styret end de forudgående jubilæer. Der var en begyndende tendens i jubilæet i 1995, hvor især Nyrup priste det europæiske samarbejde og åbenheden, men med det dansk-tyske kulturvenskabsår i 2020 bliver genforeningsjubilæet i 2020 gjort til en erindringspolitisk arena, hvor der fra statens side forsøges at skabe et erindringsfællesskab mellem Danmark og Tyskland, som Frederiksen udtrykte det i sin tale fra genforeningsarrangementet i Dybbøl den 15. juni 2020: ”Tilliden voksede, og venskabet fik vinger. Derfor fejrer vi ikke kun Genforeningen. Vi fejrer også det dansk-tyske kultur-venkabsår.”¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ Kilde 8

¹⁴⁷ Frederiksen, 2020 (2)

En anden del af forklaring bag det dansk-tysk kulturvenskabsår er måske at finde i begrebet *commemoration industry*. Johnston (1991) redegjorde for det, han kalder en tiltagende ”jubilæumsindustri”. Dette understøttes i analysen af de tre jubilæer, hvor jubilæumsmarkeringernes omfang har været støt stigende fra 1970 til 2020. Udover at der i begrebet er erindringspolitiske, hvor man aktivt bruger historien med henblik på at bekræfte eksisterende erindringsfællesskaber, så argumentere Johnston for at begrebet indeholder socioøkonomiske interesser. Ved nationale jubilæer og markeringer er der, ifølge Johnston, mulighed for at skabe lukrative kultur- og turistmarkeder. Det er derfor oplagt at forbinde det dansk-tyske kulturelle venskabsår til teorien om en tiltagende jubilæumsindustri. Denne iagttagelse bliver yderligere understøttet af formålsbeskrivelsen for genforeningsjubilæet i 2020. Udover at skulle understøtte forholdet til tyskerne, så skal jubilæet også ”tydeliggøre grænselandets indflydelse på hele Danmarks kunst og kultur” og ”bidrage til en fremadrettet profilering af landsdelen.”¹⁴⁸ Jubilæet i 2020 handler altså ikke kun om forholdet til Tyskland men i en vis grad også om at skabe en positiv profilering af Sønderjylland. Som følge heraf bliver jubilæets formål i mindre grad at erindre, hvad der faktisk skete ved genforeningen i 1920. Jubilæet kommer i højere grad til at fremstå som en begivenhed, der har til formål at skabe en forudsætningen for erindringsfællesskaber med et erindringspolitisk sigte.

Konklusion

I indledningen skrev jeg, at specialets grundantagelse var, at historien formes i sammenspil med nutiden, og at genforeningen som historisk begivenhed derfor vil blive fortolket forskelligt til forskellige tider. I min undersøgelse af genforeningens jubilæumsmarkeringer i 1970, 1995 og senest i 2020, kan jeg både be- og afkræfte denne grundantagelse. I løbet af specialet bliver det tydeligt, hvordan fortid og historie er to forskellige størrelser. Genforeningen er en afsluttet fortid, der skete på en bestemt måde, men betydningen af den i samtiden viser, hvor livlig og levende historie er. På tværs af jubilæerne er der ikke de store fortolkningskonflikter - genforeningens historie beskrives og fremlægges i det store hele ensartet på tværs af jubilæerne. De symboladede begivenheder, der fandt sted i 1920, blev ved de gennemførte jubilæumsmarkeringer i 1970 og 1995, fremhævet på ny og tillagt symbolsk betydning med det formål at trække folk ind i erindringsfællesskabet omkring genforeningen. Undersøgelsen af de enkelte jubilæer viser, hvordan genforeningen bliver gjort til erindringssted for samlingen af Danmark som nationalstat og for demokratiets betydning for en dansk

---

¹⁴⁸ Det Sønderjyske Præsidium, 2017 (2019)

identitet. Der skabes på tværs af genforeningsjubilæerne, hvad man kan kalde en grundfortælling om samlingen af Danmark som nationalstat. Den grundfortælling kommer med tiltagende styrke til at udgøre kernen i et gennemgående erindringsfællesskab og indgår endvidere som et centralt moment i en samtidig dansk identitet og selvforståelse. På trods af denne gennemgående grundfortælling, blev genforeningen i jubilæernes samtid tilskrevet forskellige betydninger. Jubilæet i 1970 bar præg af et generationsopgør, hvor repræsentanterne fra den unge generation tog afsked fra den historiske nationale fejring af genforeningen. Jubilæet i 1970 blev udtryk for en periode hvor det ikke længere var det nationale, der var omdrejningspunktet for jubilæet. Overraskende nok vender den nationale forherligelse tilbage ved jubilæet i 1995, men endnu tydeligere var det, at der blev ført erindringspolitik, hvor den demokratiske løsning på grænsespørgsmålet og *den dansk/tyske model for fredelig sameksistens* blev fremhævet som et forbillede for Europa og resten af verden og samtidig blev brugt til at pointere, hvor vigtigt det var, at Danmark samarbejdede internationalt. Genforeningens erindringshistorie blev et nationalt erindringsfællesskab med en fikseret identitetspolitisk fortælling, der ikke krævede begrundelse og forklaring, men blot blev konstateret. Den tendens tager til i 2020, hvor genforeningens 100-årsjubilæum bliver brugt som erindringssted for samlingen af nationalstaten og samtidig understreger demokratiets betydning for en samtidig dansk identitet. Derudover bliver genforeningen i 2020 brugt til at etablere et unikt og historisk begrundet erindringsfællesskab mellem Danmark og Tyskland. Dette kom især til udtryk i det kulturelle venskabsår landene imellem. Desuden er det væsentligt at fremhæve den tiltagende ”jubilæumsindustri”, hvor jubilæerne udover et erindringspolitisk sigte også tilskrives potentiale for skabe lukrative kultur- og turistmarkeder samt erhvervssamarbejde i andre sektorer. Dette gør sig især gældende ved jubilæet i 2020.

Fælles for jubilæerne, særligt i 1995 og 2020, er, at der ved markeringerne opstod et nationalt erindringsfællesskab, hvor de forudgående konflikter både i selve helstaten og med Tyskland blev glemt, og hvor en positiv dansk særudvikling i modsætning til resten af Europa blev et centralt identitetspolitisk omdrejningspunkt. Udvikling fra jubilæum til jubilæum kan ses som en nedtrapning af konflikten i forhold til, hvilken betydning genforeningen skal tilskrives i jubilæets samtid til en etablering af en grundfortælling, som bliver mere og mere rodfæstet. Som følge af dette entydige erindringsfællesskab bliver jubilæernes formål i mindre grad at erindre, hvad der faktisk skete ved genforeningen i 1920, og jubilæernes funktion kommer i højere grad til at fremstå som en begivenhed, der har til formål at skabe en kollektiv identitet og fællesskabsfølelse.

Som Nora pointerer, så er vi i dag blevet storforbrugere af fortiden. Dette skyldes, at vi på mange måder føler os afskåret fra fortiden, og at vi samtidig føler, at fremtiden er blevet mere fjern. I min undersøgelse af genforeningsjubilæerne i 1970, 1995 og 2020 bliver det tydeligt, at jubilæumskulturen omkring genforeningen er gået fra at være noget, der bør huskes af dem, der oplevede genforeningen, førstegenerationen i 1970, til blive tilskrevet en større og større national og statslig betydning i 2020. Med genforeningen som erindringssted for en genfortælling om den danske nationalstats oprettelse blev det tydeligt, at fejringen og erindringen af fortiden fungerer som et spejl af samtiden. Ved hvert af jubilæerne kommer samtidens diskussioner og dagsordner således til udtryk. Undersøgelsen viser, hvordan genforeningen kan bruges til at fremhæve forskellige nationale værdier. Genforeningsjubilæerne blev således båret af en fortælling om åbenhed, demokrati og fredelig sameksistens, og genforeningen fremhæves som noget, andre lande bør lade sig inspirere af. Det bliver i specialet tydeligt, at genforeningen i 1920 og de tilhørende genforeningsjubilæer er et af de stærkeste erindringssteder for samlingen af Danmark som nationalstat, da genforeningen i 1920 bliver brugt til at skabe et nationalt erindringsfællesskab, som har til formål at samle og definere danskerne. Ved jubilæumsmarkeringerne, især i 1995 og 2020, blev det demokrati, åbenhed og tolerance, der var de bærende elementer i fortællingen om samlingen af Danmark som nationalstat. Det blev derved de elementer som udgjorde ryggraden i det nationale erindringsfællesskab og den nationale identitet, der konstrueres omkring genforeningen.

Litteraturliste

Forskningslitteratur:

Adriansen, Inge (2003). *Nationale symboler i det danske rige 1830-2000*. København.: Museum Tusulanum. Bind 1 og 2.

Bruun, Marianne Groth (1988). *1788 i 1988 - traditionen utro*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Bryld, Claus & Anette Warring (1998). *Besættelsestiden som kollektiv erindring*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.

Fabricius Møller, Jes (2019). *Erindringspolitik* IN Bille, Mikkel, Anders Engberg-Pedersen & Karen Gram-Skjoldager. *Verden ifølge humaniora: 40 banebrydende begreber der former vores virkelighed*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Green, Anna (2008). *Cultural History*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Halbwachs, Maurice & Coser, Lewis A (1992). *On collective memory: The Heritage of Sociology*. Chicago: University of Chicago Press.

Jensen, Eric Bernard (1988). *Stavnånds jubilæer som politisk teater* IN Bruun, Marianne Groth. *1788 i 1988 - traditionen utro*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Jensen, Eric Bernard, Carsten Tage Nielsen & Torben Weinreich (1996). *Erindringens og glemslens politik*, 1. ed. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.

Johnston, William M. (1991). *Celebrations: the Cult of Anniversaries in Europe and the United States Today*. New Brunswick, N.J: Transaction Publishers

Schultz Hansen, Hans (2019). *Genforeningen: 1920*. Aarhus: Aarhus Universitetsforlag,

Warring, Anette (1996) *Kollektiv erindring – et brugbart begreb?* IN Jensen, Bernard Eric, Carsten Tage Nielsen, & Torben Weinreich. *Erindringens og glemslens politik*, 1. ed. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.

Warring, Anette (2003). *Erindringsfællesskab og erindringspolitik som magtvilkår og magtmiddel*. IN L. Togeby, & P. M. Christiansen, *På sporet af magten*. Aarhus Universitetsforlag.

Warring, Anette (2004). *Historie, magt og identitet: grundlovsfejring gennem 150 år*. Århus: Aarhus Universitetsforlag,

Warring, Anette (2011). *Erindring og historiebrug: Introduktion til et forskningsfelt*. IN TEMP - Tidsskrift for historie.

Warring, Anette (2019) *Erindringssteder* IN Bille, Mikkel, Anders Engberg-Pedersen & Karen Gram-Skjoldager. *Verden ifølge humaniora: 40 banebrydende begreber der former vores virkelighed*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.

Kilder:

Baunsgaard, Hilmar (1971) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjylland 1970: taler i jubilæumsåret*.

Berlingske Tidende (1970), D. 10. juli 1970. i Skaarup Johansson, Brian, Kristian Iversen & Ulla Nedergård Pedersen (2004) *Genforeningsjubilæer - et Tidens Spejl*. Roskilde Universitet.

Berlingske Tidende (1995). *En intim folkefest i rødt og hvidt*. D. 12. juli 1995.

B.T. (1995). *Festdag i kongens fodspor*. D. 11. juli 1995.

Dam Kristensen, Henrik (2020) tale ved Konferencen *Genforeningen 1920-2020. Hvad betyder grænsen i dag?*, den 10. januar 2020.

Demokraten (1970). *20.000 mennesker fejrede jubilæet på Dybbøl Banke*. D. 12. juli 1970.

Det Sønderjyske Præsidium Kommissorium (2017) *Det Sønderjyske Præsidium for Markeringen af Genforeningsjubilæet i 2020* (d. 05. oktober 2017) (Opdateret: december 2019)

Fink, Troels (1971) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjylland 1970: taler i jubilæumsåret*.

Fink, Troels (1989). *Goddag Til Historien* i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjyske Årbøger 1989*.

Frederiksen, Mette (2020) (1) tale ved Genforenings galaen, d. 10. januar 2020.

Frederiksen, Mette (2020) (2) tale ved genforeningsarrangement 2020, d. 15. juni 2020.

Hansen, Hans Heinrich (1995) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjyske årbøger 1995*.

Historisk Samfund for Sønderjylland (1971). *Sønderjylland 1970: taler i jubilæumsåret*.

Historisk Samfund for Sønderjylland (1995). *Sønderjyske årbøger 1995*.

Keller Hansen, D. (1971) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjylland 1970: taler i jubilæumsåret*.

Kulturministeriet (2017). *Kommissorium for styregruppen for planlægning af regeringens deltagelse i genforeningsjubilæet 2020*. (d. 24. april 2017).

Leckband, Poul (1971) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjylland 1970: taler i jubilæumsåret*.

Lensgreve Schack (1920) tale ved genforeningsfejringen på Dybbøl Banke 1920.

Mass, Heiko (2020) I det officielle program for *Danmark Deutschland Kultur 2020*.

Mågård, Jørgen (1995). *Folkefesten den 11. juli på Dybbøl Skanser* IN Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjyske månedsskrift nummer 10, oktober 1995*.

Nyrup, Poul Rasmussen (1995) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjyske årbøger 1995*.

Olesen, Dorthe Hove (1995). *Det Lyder Som et Eventyr...: Historiefortællinger Om Grænselandet i 75året for Slesvigs Deling*. Roskilde Universitet. (Projekt i Modul 2 Historie)

Phillipsen, Kresten (1995) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjyske årbøger 1995*.

Politiken (1970) (1). *Sidste store genforeningsfest*. D. 12. juli 1970.

Politiken (1970) (2). *Hyldest til fremtiden da fortiden mindedes*. D. 12. juli 1970.

Ritzaus Bureau (1995). *Tusinder fulgte historiens gentagelse i Sønderjylland*. D. 12. juli 1995.

Rünger, Detlev (2020). I det officielle program for *Danmark Deutschland Kultur 2020*.

Schultz, Heinrich (1995) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjyske årbøger 1995*.

Seeberg, Peter (1971) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjylland 1970: taler i jubilæumsåret*.

Skaarup Johansson, Brian, Kristian Iversen & Ulla Nedergård Pedersen (2004) *Genforeningsjubilæer - et Tidens Spejl*. Roskilde Universitet.

Vig Jensen, Ole (1995) tale i Historisk Samfund for Sønderjylland. *Sønderjyske årbøger 1995*

Internetkilder:

Alle internetkilder er senest lokaliseret den 30. august 2020

Kort:

Kort 1: <https://www.berlingske.dk/samfund/det-mistede-danmark-i-1864>

Kort 2:

https://kum.dk/fileadmin/ImageVault/Kulturpolitik/Sydslesvigudvalget/101102_mindretalzone_stor.jpg

Kort 3: <https://genforeningen2020.dk/historien/afstemningerne-10-februar-og-14-marts-og-resultatet/>

Kilder:

Kilde 1: Genforeningen2020's officielle hjemmeside: <https://genforeningen2020.dk>

Kilde 2: Liste over nye udgivelser i forbindelse med genforeningen 2020: <https://genforeningen2020.dk/nyhedsbibliotek/2020/2/dyk-ned-i-nye-boeger-om-genforeningen/>

Kilde 4: Jellingestenen, Nationalmuseet: <https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/oldtid-indtil-aar-1050/vikingetiden-800-1050/monumenterne-i-jelling/jellingstenen/>

Kilde 5: Tv-reportage med titlen *50-årsdagen i Kongeskandsen*, 1970: <https://www.tvsyd.dk/ovrige-udsendelser-pa-tv-syd/genforeningen-fejres-pa-kongeskansen-i-dybbol-1970>) Optagelserne er stillet til rådighed af Kai A. Holst fra Augustenborg.

Kilde 6: Interview med sekretariatsformand Simon Faber: <https://graenseforeningen.dk/magasinet-graensen-nr-2-april-2019/leder-af-genforeningen-2020-vi-markerer-hele-danmarks>

Kilde 7: DR's program *Grænseland*, program 4: https://www.dr.dk/drtv/se/graenseland_-dansk-eller-tysk_184763

Kilde 8: Temaer fra Genforeningen 2020: <https://genforeningen2020.dk/temaer/?fbclid=IwAR36->

Kilde 9: Region Syddanmarks hjemmeside: <https://www.regionsyddanmark.dk/wm515270>